

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

Marina Paunović

IZAZOVI UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA

Master rad

Nikšić, 2024.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

IZAZOVI UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA

Master rad

Mentor: doc. dr Milica Jelić

Kandidat: Marina Paunović

Broj indeksa: 801/23

Nikšić, 2024.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Marina Paunović

Datum i mjesto rođenja: 10. 1. 1986. godina, Kolašin

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv master studija: Obrazovanje učitelja

Naslov rada: Izazovi učitelja u radu sa darovitim učenicima

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet Nikšić

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema: 9. 11. 2023.

Mentor: doc. dr Milica Jelić

Komisija za ocjenu/odbranu rada: doc. dr Milica Jelić, Filozofski fakultet, Nikšić, mentor, prof. dr Tatjana Novović, Filozofski fakultet, Nikšić, član, prof. dr Nada Šakotić, Filozofski fakultet, Nikšić, član

Datum odbrane: /

Datum promocije: /

Zahvalnica

Izražavam iskrenu zahvalnost svojoj porodici na bezrezervnoj podršci i ohrabrenju tokom svih faza rada na ovom istraživanju. Takođe, zahvaljujem se svom mentoru na nesebičnom vremenu, stručnoj pomoći i vođstvu koji su bili neizmjereno dragocjeni u postizanju ciljeva ovog rada.

REZIME

U ovom radu istražujemo izazove s kojima se učitelji susrijeću u radu sa darovitim učenicima, kroz teorijski i istraživački dio. Teorijski dio rada pruža pregled ključnih karakteristika darovitosti i osvetljava specifične izazove u radu sa darovitim učenicima. Poseban naglasak stavljen je na prepreke u identifikaciji darovitih učenika, izradi individualizovanih planova učenja, kao i na ulozi učitelja u motivisanju i podršci ovih učenika. Takođe, obrađuju se metode diferencijacije i individualizacije u radu sa darovitim učenicima.

Istraživanje je sprovedeno sa ciljem da se identifikuju izazovi koje učitelji imaju u planiranju i realizaciji vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima. U istraživanju je učestvovalo 130 učitelja i 30 stručnih saradnika; od učitelja, 90 je anketirano, dok je 40 učestvovalo u intervjuima kroz četiri fokus grupe sa po deset učesnika. Za prikupljanje podataka od stručnih saradnika korišćen je anketni upitnik.

Rezultati istraživanja pokazuju da učitelji nailaze na izazove pri identifikaciji potencijalno darovitih učenika, kao i prilikom primjene različitih metodičkih pristupa u radu s njima. Takođe, rezultati ukazuju na poteškoće u obogaćivanju školskog kurikuluma dodatnim sadržajima, što bi omogućilo optimalan napredak darovitih učenika.

Na osnovu dobijenih rezultata, zaključeno je da učitelji imaju izazove u planiranju i realizaciji obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

Ključne riječi: *daroviti učenici, izazovi, učitelji, rad*

APSTRAKT

In this paper, we explore the challenges that teachers encounter when working with gifted students, presented through theoretical and research-based sections. The theoretical section provides an overview of key characteristics of giftedness and highlights specific challenges in working with gifted students. Special emphasis is placed on the obstacles in identifying gifted students, developing individualized learning plans, and understanding the role of teachers in motivating and supporting these students. Additionally, methods of differentiation and individualization in teaching gifted students are addressed.

The research was conducted to identify the challenges that teachers face in planning and implementing educational work with gifted students. The study involved 130 teachers and 30 professional associates; among the teachers, 90 were surveyed, while 40 participated in interviews across four focus groups with ten participants each. A survey questionnaire was used to collect data from the professional associates.

The research results indicate that teachers face challenges in identifying potentially gifted students and in applying various methodological approaches in working with them. The findings also reveal difficulties in enriching the school curriculum with additional content, which would enable the optimal progress of gifted students.

Based on the results obtained, it was concluded that teachers experience challenges in planning and implementing educational activities with gifted students.

Keywords: *gifted students, challenges, teachers, educational work*

SADRŽAJ

UVOD	9
1. POJAM I KARAKTERISTIKE DAROVITOSTI	11
1.1. Definisanje pojma darovitosti	12
1.2. Odlike darovitosti	13
1.3. Osobine darovitih učenika	15
2. KLJUČNI IZAZOVI UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA	17
2.1. Izazovi učitelja u identifikaciji darovitih učenika	19
2.2. Izazovi učitelja prilikom rada sa darovitim učenicima	19
2.3. Izazovi učitelja prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike	21
2.4. Izazovi učitelja u pogledu obogaćivanja školskog kurikulumu dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika	22
3. ULOGA UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA	25
3.1. Podsticanje i motivisanje darovitih učenika	26
3.2. Primjena diferencijacije i individualizacije u radu sa darovitim učenicima	27
3.3. Implementacija integrisanog kurikulumu u radu sa darovitim učenicima	28
4. ISTRAŽIVAČKI DIO	30
4.1. Problem i predmet istraživanja	30
4.2. Cilj i zadaci istraživanja	30
4.3. Istraživačke hipoteze	31
4.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	32
4.5. Uzorak ispitanika	32
5. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	34

5.1. Demografske karakteristike uzorka.....	34
5.2. Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika	37
5.3. Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima.....	44
5.4. Izazovi prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike	51
5.5. Izazovi u pogledu obogaćivanja školskog kurikuluma dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika	55
5.6. Saradnja učitelja sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima	60
DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	70
ZAKLJUČAK	74
LITERATURA.....	75
Prilog 1 – Anketni upitnik za učitelje	80
Prilog 2 – Fokus grupni intervju za učitelje.....	85
Prilog 3 – Anketni upitnik za stručne saradnike	86

UVOD

Daroviti pojedinci definišu se kao oni koji uče brže u poređenju sa svojim vršnjacima (Vujović i dr., 1992). Daroviti učenici su kreativniji, imaju kapacitet za liderstvo i umjetničke sposobnosti, postižu bolje akademske rezultate, mogu apstrahovati ideje, preferiraju da djeluju samostalno u oblastima koje ih interesuju i pokazuju visok nivo performansi.

Stručna i naučna literatura ukazuju na činjenicu da se učitelji svakodnevno suočavaju sa izazovima prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog procesa za darovite učenike. Prema stručnoj literaturi, postoji više razloga zbog kojih učitelji imaju poteškoća u radu sa darovitim učenicima (Burney, 2008). Potpuno je izvjesno da je darovitim učenicima neophodno omogućiti aktivno učešće u aktivnostima koje odgovaraju njihovim sposobnostima.

Decenijama su istraživači u oblasti obrazovanja nadarene djece, kao i nastavnici i donosioci politika, posvećivali pažnju konceptu akademskog neuspjeha. Oni nastoje da shvate zašto određeni učenici ne uspijevaju da postignu očekivani nivo uspjeha s obzirom na svoje sposobnosti (Tasca et al., 2024). Postavlja se pitanje da li je moguće predvidjeti koji će nadareni učenici vjerovatnije doživjeti akademske poteškoće i koji su ključni faktori koji doprinose ovom fenomenu.

Fenomen nepostizanja uspjeha među nadarenim učenicima predstavlja jedan od glavnih izazova u obrazovanju nadarene djece. I pored svojih visokih kognitivnih sposobnosti, značajan broj nadarenih učenika ne ostvaruje svoj puni potencijal (Tasca et al., 2024). Prema istraživanjima, između 9% i 28% nadarenih učenika tokom osnovne škole doživljava akademski neuspjeh (Akintunde i Fagbemi, 2014). Visok procenat akademskog neuspjeha među nadarenim učenicima sugerise da njihove potrebe u obrazovnom sistemu nijesu adekvatno zadovoljene.

Učitelj, kao najvažniji kreator vaspitno-obrazovnog procesa, ima važnu ulogu u podsticanju razvoja sposobnosti i potencijala darovitih učenika (Tasca et al., 2024). Neosporna je činjenica da postoje mnogobrojne aktivnosti koje se mogu realizovati sa darovitim učenicima, ali koje nije jednostavno planirati (Davis i Rimm, 2004). Smatramo da napredovanje darovitih učenika u velikoj mjeri zavisi od osobina učitelja. Učitelj mora, prije svega, posjedovati temeljno znanje o fenomenu darovitosti, razumjeti efikasne metode rada sa

darovitim učenicima te imati kompetencije za individualizaciju i diferencijaciju nastavnih sadržaja.

Motivacija za rad proizlazi iz činjenice da se daroviti učenici razlikuju od svojih vršnjaka po razvijenim sposobnostima i vještinama (George, 2004; Stipić i Lungulov, 2012). U školi treba stvoriti povoljne uslove kako bi daroviti učenici imali mogućnost učenja na svoj način. Od učitelja se očekuje da ispoljava kreativnu autonomiju prilikom rada sa darovitim učenicima (Winer, 2005). Pored razvijanja kognitivnih sposobnosti darovitih učenika, uloga učitelja treba biti orijentisana ka razvijanju socioemocionalnih vještina ovih učenika.

1. POJAM I KARAKTERISTIKE DAROVITOSTI

Pojam darovitost se pojavio sredinom devedesetih godina prošlog vijeka i koristi se za opisivanje nadarenih pojedinaca (Lubinski, Benbow & Kell, 2014). Ovi pojedinci su izuzetni zbog svoje inteligencije (uključujući intelektualne, kreativne, perceptivne i motoričke sposobnosti), kao i zbog svojih posebnih potreba, kao što su specifični poremećaji u učenju ili neurorazvojni poremećaji (Lubinski, Benbow & Kell, 2014). Primjeri ove grupe uključuju nadarene pojedince s poteškoćama u učenju, poremećajem pažnje (ADD) ili poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje (ADHD), kao i nadarene pojedince s fizičkim, bihevioralnim ili emocionalnim poremećajima.

Nadareni pojedinci su oni koji pokazuju izuzetno visoke nivoe sposobnosti (definirano kao izvanredna sposobnost rezonovanja i učenja) ili kompetencije (dokumentovani rezultat ili postignuće unutar 10% najboljih ili rjeđe) u jednoj ili više oblasti (Piske, Stoltz & Machado, 2014). Te oblasti uključuju bilo koje strukturisano područje aktivnosti sa sopstvenim simboličkim sistemom (npr. matematika, muzika, jezik) i/ili skup senzomotornih vještina (npr. slikarstvo, ples, sport).

Nadareni pojedinci obično posjeduju značajno višu kognitivnu inteligenciju u poređenju sa svojim vršnjacima. To obično podrazumijeva IQ rezultat od 130 ili više, što predstavlja oko 2% ukupne populacije (Preckel, Baudson, Krolak-Schwerdt & Glock, 2015). Međutim, postavlja se pitanje: može li sam rezultat kognitivnih sposobnosti biti pouzdan kriterijum za prepoznavanje nadarenosti? Da li visok IQ garantuje uspjeh? Ako je tako, zašto sve više nadarenih pojedinaca nailazi na izazove i ne ostvaruje očekivani nivo uspjeha?

Odgovor na ova pitanja pokazuje da niko nikada nije tvrdio da visoka inteligencija ili visok IQ sami po sebi mogu osigurati uspjeh u društvu, vodeću ulogu u zajednici ili sposobnost izgradnje skladnih odnosa (Melo & Almeida, 2007). Ovo ukazuje da koncept nadarenosti treba proširiti izvan kognitivnih sposobnosti te da postoji potreba za redefinisanjem i širenjem pojma nadarenosti.

Iako su inteligencija i postignuća često korišćeni kriterijumi za identifikaciju nadarenih pojedinaca, konceptualni razvoj nadarenosti doveo je do predlaganja drugih kriterijuma od strane teoretičara. Tokom posljednje tri decenije, modeli nadarenosti opisuju nadarenost kao višedimenzionalnu sposobnost (Vranjković, 2010). Renzuli je predložio model "tri prstena

nadarenosti", koji ukazuje da kreativnost i motivacija mogu dopuniti kognitivne sposobnosti u identifikaciji nadarenih pojedinaca (Melo & Almeida, 2007). Renzulijev model tri prstena naglašava važnost kreativnosti i motivacije kao ključnih faktora u prepoznavanju nadarenosti, proširujući tradicionalno shvaćanje kognitivnih sposobnosti.

U posljednjim godinama, razvijeni su različiti modeli koji su omogućili dublje i šire razumijevanje nadarenosti, uzimajući u obzir različite sposobnosti i faktore koji prevazilaze samo kognitivne aspekte. Ovi pristupi omogućavaju da se nadarenost sagleda u kontekstu šireg spektra sposobnosti, uključujući emocionalne, socijalne i kreativne aspekte, čime se stvara bogatija i sveobuhvatnija slika o talentima i potencijalima pojedinca (Adžić, 2011). Širenjem definicije nadarenosti da obuhvati i nekognitivne sposobnosti te njihovim efikasnim identifikovanjem, moguće je dobiti tačniji uvid u problem nedovoljnog postignuća kod nadarenih pojedinaca.

Iako ne postoji konsenzus o definiciji nedovoljnog postignuća kod nadarenih, definicija koju su dali neki autori (Reid & Horváthová, 2016) se često prihvata kao sveobuhvatna. Prema ovoj definiciji, nadareni učenici s nedovoljnim postignućem pokazuju značajan raskorak između očekivanih i stvarnih akademskih rezultata. Ova razlika ne smije biti posljedica dijagnostikovanog poremećaja u učenju i mora se održavati kroz vrijeme (Reid & Horváthová, 2016). Očekivano postignuće obično se procjenjuje standardizovanim testovima postignuća ili testovima kognitivnih sposobnosti, dok se stvarno postignuće mjeri ocjenama i evaluacijama nastavnika (Sisk, 2008). Važno je razlikovati pojam nedovoljne nadarenosti od neuspjeha koji nastaje zbog poremećaja u učenju kod nadarenih osoba. Ova razlika je ključna jer postoje pojedinci koji se nazivaju „dvostruko izuzetni“, jer imaju visoke sposobnosti, ali i specifične izazove u učenju.

1.1. Definisanje pojma darovitosti

Učenici sa darovima i talentima ostvaruju ili imaju potencijal da ostvare rezultate na višim nivoima u poređenju s vršnjacima istih godina, iskustava i životne sredine u jednoj ili više oblasti (Makel et al., 2016). Da bi mogli učiti i ostvariti svoj puni potencijal, potrebne su im izmjene u obrazovnom iskustvu. Daroviti učenici:

- Dolaze iz svih rasnih, etničkih i kulturnih grupa, kao i iz svih ekonomskih slojeva.

- Potrebno im je dovoljno pristupa odgovarajućim obrazovnim prilikama kako bi ostvarili svoj potencijal.
- Potrebna im je podrška i vođenje kako bi se razvijali socijalno i emocionalno, kao i u oblastima svojih talenata (Szymanski, Croft & Godor, 2018).

Koncept nadarenosti odnosi se na pojedince koji pokazuju izuzetne sposobnosti u intelektualnim ili umjetničkim oblastima. Naponi da se objasni porijeklo nadarenosti započeli su 1921. godine s istraživanjem „Genetičke studije genija“ koje je sproveo Luj Terman (Terman, 1925). Visoki rezultati na standardizovanim testovima inteligencije (IQ) bili su rani i još uvijek prisutan kriterijum za određivanje nadarenosti. Prvi IQ test razvio je Alfred Bine 1905. godine, s ciljem da predvidi akademski uspjeh, a ne da procjenjuje urođenu inteligenciju ili „sirovi“ genetski potencijal (Gardner, 1992).

Gange (1985) u svom Diferenciranom modelu nadarenosti i talenta zagovara jasnu razliku između nadarenosti i talenta. Prema ovom autoru, dijete je talentovano ako pokazuje izuzetnost samo u jednoj oblasti ljudskog djelovanja, dok je nadareno ako pokazuje izuzetnost u više oblasti. Gardner (1983), koji je protiv ograničenja koja IQ testovi postavljaju u procjeni nadarenosti, smatra da ljudi posjeduju višestruke oblike inteligencije i niz vještina iz različitih disciplina. Predložio je prilagođavanje obrazovnog sistema kako bi odgovarao različitim vrstama inteligencije, posebno u obrazovanju nadarenih. Gardner je predložio osam vrsta inteligencije: lingvističko-verbalnu, logičko-matematičku, vizuelno-prostornu, muzičku, naturalističku, tjelesno-kinestetičku, interpersonalnu i intrapersonalnu (Makel et al., 2016). Ove vrste inteligencije su ključne za efikasno podučavanje, procjenu i obrazovanje nadarenih.

Nadarenost je teško definisati jer je o ovom pojmu vođeno mnogo rasprava tokom godina. Kada se govori o izuzetnim fenomenima, pojam "nadarenost" ponekad se koristi kao sinonim za „izuzetan talenat“, dok drugi koriste ovaj termin šire, smatrajući da su nadareni pojedinci prisutni u značajnim brojevima u cijeloj populaciji (Gardner, 1992). Početno definisanje ovog pojma bilo je teško zbog njegove široke primjene.

1.2. Odlike darovitosti

Iako su svi ljudi jedinstveni, nadareni učenici se posebno izdvajaju zbog svojih raznovrsnih talenata i interesovanja. Neki pokazuju izuzetnu nadarenost u više oblasti, dok drugi briljiraju u samo jednoj (Sternberg & Davidson, 2005). Identifikacija nadarenih često se

zasniva na kombinaciji testiranja nadarenosti i kvalitativnih posmatranja osobina i ponašanja koja se povezuju sa nadarenošću.

Zajedničke karakteristike nadarene djece uključuju:

- Sposobnost da razumiju gradivo koje je nekoliko razreda iznad njihovih vršnjaka;
- Iznenadjuća emocionalna dubina i osjetljivost;
- Jaka radoznalost;
- Jedinstvena interesovanja;
- Neobičan ili zreo smisao za humor;
- Kreativno rješavanje problema i maštovito izražavanje.
- Brzo usvajanje informacija, uz malo ponavljanja.
- Samosvijest, socijalna svijest i svijest o globalnim pitanjima (Zeigler & Raul, 2000).

Nacionalna asocijacija za nadarenu djecu (NAGC) ističe i druge osobine koje se mogu smatrati korisnim (Zeigler & Raul, 2000). Naravno, svako nadareno dijete je jedinstveno, pa mogu manifestovati samo dvije ili nekoliko od ovih osobina, ili pak nijednu. Neke od ključnih karakteristika izuzetno nadarene djece uključuju:

- Brzo razumijevanje: Imaju sposobnost da brzo uče i obrađuju informacije, uz potrebu za stalnim mentalnim izazovima. Često rade brže ili usporavaju da se dublje posvete temama koje ih interesuju.
- Imaju poteškoća sa koncentracijom na zadatke koji nijesu intelektualno izazovni, kao što su ponavljajuće aktivnosti ili učenje napamet. Brzo savladavaju ideje i koncepte.
- Tendencija ka složenosti: Imaju potrebu da shvate širu sliku onoga što uče i postavljaju mnoga pitanja tipa "zašto". Često preferiraju učenje od cjelokupne slike ka detaljima, a ne obrnuto.
- Visoka očekivanja: Postavljaju visoke standarde sebi i drugima, što ponekad može djelovati kao perfekcionizam ili veoma definisani smisao za pravdu. To može dovesti

do problema u razumijevanju pravila drugih ili u interakciji sa vršnjacima koji ne dijele iste standarde.

- Imaju bogatu maštu i specifična interesovanja, što im može otežati povezivanje sa vršnjacima. Mogu tražiti starije osobe ili odrasle osobe koje dijele ista interesovanja, ili se povezivati sa mlađom djecom koja su fleksibilna u razmišljanju i uživaju u maštovitim aktivnostima (Baudson & Preckel, 2016).

Ove karakteristike ukazuju na to da duboko nadarena djeca često zahtijevaju specifične pristupe obrazovanju i socijalizaciji kako bi u potpunosti realizovala svoj potencijal.

1.3. Osobine darovitih učenika

Djeca mogu biti darovita u jednoj ili više oblasti. Na primjer, dijete može biti darovito u kreativnom razmišljanju ili može imati izuzetnu fizičku koordinaciju i memoriju, ili čak emocionalnu i socijalnu zrelost koja nadmašuje nivo drugih vršnjaka (Fabio & Buzzai, 2000). Djeca mogu biti darovita u nekim oblastima, dok se bore sa drugim. Na primjer, dijete može biti darovito u matematici, ali imati poteškoća sa engleskim jezikom.

Djeca mogu biti darovita na različitim nivoima. To znači da neka darovita djeca imaju mnogo razvijenije sposobnosti od drugih. Takođe, neka darovita djeca mogu imati i određene smetnje, a takva djeca se često nazivaju „dvostruko izuzetna” (Lubinski, Benbow & Kell, 2014). Na primjer, dijete koje je intelektualno darovito može imati oštećenje sluha ili specifičan poremećaj u učenju. Djeca sa autizmom i ADHD-om takođe mogu imati talente i sposobnosti. Napredne prirodne sposobnosti često su nasljedne i mogu se javiti u porodicama (Fabio & Buzzai, 2000). Darovita djeca obično pokazuju svoje prirodne sposobnosti u predškolskim ili ranim osnovnoškolskim godinama. Na primjer, darovito dijete može samo naučiti da čita, postavljati duboka pitanja ili pokazivati napredno razumijevanje brojeva pre nego što krene u školu (Akintunde & Fagbemi, 2014). Kada se darovita djeca rano prepoznaju i dobiju odgovarajuću podršku, njihovi darovi mogu prerasti u talente.

Napredne prirodne sposobnosti kod darovite i talentovane djece mogu se manifestovati u mnogim oblastima, a djeca mogu biti darovita ili talentovana u jednoj ili više oblasti. Ove oblasti uključuju:

- akademsko učenje – na primjer, jezik ili matematika;
- socijalni odnosi – na primjer, sposobnost da steknu prijatelje;
- tehnologija – na primjer, elektronika ili kodiranje;
- umjetnost – na primjer, muzika ili drama;
- biznis – na primjer, prodaja ili menadžment
- sport – na primjer, atletika ili ples (Akintunde & Fagbemi, 2014).

Zbog svojih jedinstvenih osobina, darovita djeca mogu reagovati na pojačane stimuluse na način koji se može percipirati kao problematično ponašanje. Na primjer, dijete koje je vrlo osjetljivo može reagovati snažno na nešto što vidi na televiziji ili čuje u medijima, pa može odbiti da spava samo zbog straha (Catley, O'Connell & Moseley, 2013). Djeca koja imaju prekomjerno intelektualno i psihomotorno uzbuđenje mogu imati poteškoća sa mirnim sjedenjem i često prekidaju učitelje sa pitanjima, što je dio njihove radoznalosti (Catley, O'Connell & Moseley, 2013). Razumijevanje kako ovi visoki nivoi senzitivnosti i uzbuđenja funkcionišu kod djeteta može nam pomoći da pronađemo odgovarajuće strategije i rješenja koja će im omogućiti da se bolje snalaze u situacijama koje izazivaju nelagodnost, pružajući im potrebnu podršku za zdrav emocionalni razvoj.

2. KLJUČNI IZAZOVI UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA

Obrazovanje darovitih učenika je značajno za napredak jednog društva. Ipak, neka istraživanja (Reid & Horváthová, 2016) pokazuju da učitelji ne posjeduju kompetencije za rad sa darovitim učenicima. Kvalitet nastavnog procesa za darovite učenike zavisi od nivoa stručnosti učitelja. Učitelji koji stalno stiču nova znanja i usvajaju vještine za rad sa darovitim učenicima efikasnije će planirati primjenu vaspitno-obrazovnih aktivnosti. Istraživanja pokazuju da bi dodatne edukacije učiteljima pomogle u planiranju rada sa darovitim učenicima, ali i učenicima koji imaju poteškoće u učenju (Peters-Scott et al., 2019).

U stručnoj literaturi nalazimo istraživanja koja pokazuju da učitelji imaju pogrešna uvjerenja vezana za fenomen darovitosti, te da zbog toga ne posjeduju dovoljno znanja i vještina za rad sa ovim učenicima (Szymanski, Croft & Godor, 2018). Da bi uspješno radili sa darovitim učenicima, učitelji moraju biti adekvatno edukovani (Milić i Simeunović, 2013). Često se dešava da učitelji nijesu zainteresovani za dodatne edukacije koje su potrebne za rad sa darovitim učenicima, što rezultira nedovoljnim razvojem sposobnosti ovih učenika (Kettler et al., 2017). Zbog toga je veoma važno da se kod učitelja razviju pozitivni stavovi prema radu sa darovitim učenicima.

Daroviti učenici često ne učestvuju u aktivnostima koje odgovaraju njihovim sposobnostima, što za posljedicu ima izazivanje dosade kod ovih učenika (Nikčević-Milković, 2021). Ukoliko daroviti učenici učestvuju u rješavanju jednostavnih zadataka, oni neće biti misaono angažovani, što može izazvati stvaranje otpora prema učenju. Darovitim učenicima treba obezbijediti zadatke koji podstiču razmišljanje, misaono angažovanje i rješavanje problema na kreativan način (Kilian, Hofer & Kahnle, 2013). Učitelji treba da planiraju kreativne aktivnosti za darovite učenike (Pleić, 2010). Samo ako postoji dovoljno izazova u nastavnom procesu, daroviti učenici biće motivisani i angažovani.

Za efikasan rad sa darovitim učenicima, učitelji treba da posjeduju stručno znanje i da kreiraju ambijent u kojem će daroviti učenici biti slobodni da istražuju i uče na sopstveni način (Ronksley-Pavia & Neumann, 2020). Vaspitno-obrazovni proces treba biti baziran na razvijanju i aktiviranju misaonih sposobnosti darovitih učenika (Garrett et al., 2015). Ipak,

treba imati na umu činjenicu da daroviti učenici mogu ispoljavati intenzivne emocionalne reakcije, koje mogu dovesti do socijalne izolacije (Matthew et al., 2016). Ova osjetljivost može imati negativan uticaj na interakciju darovitih učenika sa svojim vršnjacima.

Za veliki broj darovitih učenika, školsko okruženje je često monotono. U ovakvom okruženju radoznalost darovitih učenika opada (Matthew et al., 2016). Ukoliko nastavni sadržaji ne odgovaraju mogućnostima darovitih učenika, ovi učenici će učiti gradivo koje su već savladali (McCoach & Flake, 2018). Potpuno je jasno da se učitelji suočavaju sa izazovom kako da stvore optimalne uslove u kojima bi daroviti učenici postizali zavidne rezultate.

Obrazovanje darovitih učenika je od najveće važnosti za njihov razvoj i napredak, ali se često suočava sa raznim preprekama koje ometaju njegovu efikasnost. Da bi se riješili ovi izazovi, učitelji predlažu potencijalna rješenja koja mogu dovesti do poboljšanja obrazovanja darovitih učenika (McCoach & Flake, 2018). Ova rješenja obuhvataju unapređene mogućnosti profesionalnog usavršavanja za učitelje, povećanje finansiranja kako bi se resursi efikasno raspodijelili i promociju saradnje među svim uključenim stranama. Efektivnim rješavanjem ovih prepreka može se stvoriti inkluzivnije i podržavajuće okruženje za darovite učenike.

Obrazovanje, obuka i podrška učitelja treba da imaju prioritet u razvoju vještina potrebnih za razumijevanje obrazovanja darovitih učenika. Ograničena obuka u radu sa darovitim učenicima u tradicionalnim učioničkim okruženjima predstavlja izazov za učitelje (Kettler, Oveross & Bishop, 2017). Stavovi i znanje učitelja značajno utiču na učenje učenika u obrazovanju darovitih učenika. Ovi stavovi utiču na interakcije u učionici, metode nastave i rezultate učenja (Troxclair, 2013). Spoljni faktori, kao što su istorijski, kulturni i politički kontekst zemlje, mogu oblikovati stavove i odluke u vezi sa politikama obrazovanja darovitih učenika.

Empirijska istraživanja o preprekama koje učitelji percipiraju u obrazovanju darovitih učenika su vrijedna za poboljšanje programa za darovite učenike (Baudson & Preckel, 2013). Profesionalni razvoj je ključan za učitelje kako bi efikasno prepoznali i služili darovitim učenicima. Razumijevanje stavova učitelja je od esencijalne važnosti za identifikovanje potrebnih akcija za unapređenje obrazovanja darovitih učenika.

2.1. Izazovi učitelja u identifikaciji darovitih učenika

Barijere u identifikaciji darovitih učenika u školama proizilaze iz različitih faktora, uključujući tradicionalni pogled na obrazovanje, nedostatak poštovanja razlika, nedovoljnu izazovnost, teškoće u prepoznavanju visokih sposobnosti, ograničenu svijest o obogaćivanju nastave i specijalnim potrebama učenika (Čudina-Obradović, 1991). Škole moraju biti spremne da razumiju sposobnosti, interesovanja i razvojne dimenzije učenika, pružajući im prilike da konstruišu znanje u skladu sa sopstvenim tempom. Prepoznavanje jedinstvenih potreba darovitih učenika i prevazilaženje barijera zahtijeva razmišljanje o znanju, prihvatanje različitosti, promovisanje kreativnosti i priznavanje visokih sposobnosti učenika.

Napori ka inkluzivnom obrazovanju često ne uspijevaju u potpunosti da poštuju i adresiraju prava djece sa posebnim potrebama, uključujući darovitu djecu. Da bi se podržala ova djeca, društvo mora da se mobilizuje i preduzme akciju (Koren, 1989). Identifikacija i dijagnostikovanje potreba darovitih učenika prvi je korak ka pružanju specijalizovanih usluga. Razvijanje inkluzivnih škola treba da bude istaknuta vladina politika, koja zahtijeva adekvatne resurse i političku posvećenost na svim nivoima (Čudina-Obradović, 1991). Međutim, još uvijek postoji značajan jaz u postizanju pune inkluzije darovite djece u školskim programima.

Izazovi u procesu identifikacije darovitih učenika čest su problem za učitelje. Daroviti učenici često ne pokazuju očigledne znakove koji bi ih odmah svrstali u tu grupu, pa se njihovi potencijali i vještine ne prepoznaju. Učenici koji su nadareni za muziku ili umjetnost često se ne prepoznaju, jer se u školama veći naglasak stavlja na jezik i matematiku.

Nedostatak obuke predstavlja još jedan od izazova učitelja u procesu identifikacije darovitih učenika. Većina učitelja ne usavršava svoje vještine koje su potrebne za identifikaciju darovitih učenika (Vlahović-Štetić, 2005). Treba naglasiti i činjenicu da društvene i kulturne prepreke, kao i predrasude, često utiču na to da daroviti učenici iz nekih socijalnih sredina ne budu identifikovani.

Još jedan problem predstavlja nedostatak resursa i podrške, koji su značajni za identifikaciju darovitih učenika (Szymanski, Croft & Godor, 2018). U većini škola ne postoje programi koji bi omogućili darovitim učenicima da napreduju svojim tempom. Otežavajuća

okolnost je što učitelji rade sa većim brojem učenika, što otežava proces individualizacije nastave za darovite učenike.

Da bi se poboljšala identifikacija darovitih učenika, značajno je da učitelji imaju bolje alate i resurse, kao i stalne edukacije koje bi im omogućile da lakše prepoznaju darovite učenike.

2.2. Izazovi učitelja prilikom rada sa darovitim učenicima

Nedostatak odgovarajuće obuke za učitelje predstavlja značajnu prepreku za kreativnost, identifikaciju i uključivanje darovitih učenika. Učitelji koji bolje razumiju potrebe darovite djece mogu razviti efikasne strategije nastave koje podstiču njihovu kreativnost i kultiviraju njihovu radoznalost i želju za učenjem (Piske, 2014). Nažalost, kreativni potencijal izuzetnih učenika često ne dobija dovoljno pažnje u školama, a učitelji su često nespremni da zadovolje njihove potrebe (Piske, 2014). Sama identifikacija darovitih učenika nije dovoljna; škole moraju imati inkluzivne mjere koje podržavaju ove učenike i pružaju nastavu koja podstiče njihovu maštovitost i kreativnost.

Kreativnost u procesu nastave i učenja često je sputana pedagoškim strategijama koje se koriste u mnogim institucijama (Piske, 2014). Daroviti učenici, koji su poznati po svojoj izuzetnoj kreativnosti, zahtijevaju obrazovne pristupe koji odgovaraju njihovim jedinstvenim potrebama.

Nekoliko barijera ometa razvoj kreativnosti kod darovitih pojedinaca, uključujući uniformnost znanja, nespremne učitelje, tradicionalne nastavne procese, redukcionističke obrazovne kontekste i nedostatak kreativnosti i inovacija u učionici. Da bi se maksimizirao njihov kreativni potencijal, od presudne je važnosti primjena obrazovnih tehnika koje podstiču autonomiju, otvorenost za raznovrsnost i formiranje ideja umjesto konformizma i uniformnosti (Bahia & Trindade, 2013). Kreiranje okruženja koje podstiče originalnost, inovativnost i proizvodnju neobičnih ideja ključno je za njegovanje kreativnosti u učionici (Bahia & Trindade, 2013).

Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom rada sa darovitim učenicima mogu se efikasno prevazići uz primjenu optimalnih strategija. Postoje brojni izazovi sa kojima se učitelji suočavaju u radu sa darovitim učenicima. Neki od njih su:

- Nedostatak izazova za darovite učenike: Daroviti učenici često rješavaju jednostavne zadatke, što dovodi do pada interesovanja i motivacije ovih učenika. Učitelji od

učenika često zahtijevaju zapamćivanje sadržaja, što ne podstiče kritičko mišljenje. Da bi se ovo prevazišlo, učitelji treba da darovitim učenicima ponude stimulativne i izazovne zadatke.

- Nedovoljna pripremljenost učitelja: Mnogi učitelji nemaju razvijene vještine za rad sa darovitim učenicima. Nedostatak kompetencija učitelja može dovesti do propuštenih prilika da učenici u potpunosti istraže svoj potencijal.
- Problemi sa identifikacijom: Učitelji se suočavaju sa poteškoćama u identifikaciji darovitih učenika (Mulrine, 2007).

Za prevazilaženje navedenih izazova, predlažu se sljedeće strategije:

- Diferencijacija: Učitelji treba da diferenciraju nastavne sadržaje za darovite učenike. Zadaci treba da budu složeniji, kako bi se daroviti učenici misaono angažovali.
- Podsticanje kreativnosti: Zadatke koje učitelji planiraju treba darovitim učenicima da omoguće rješavanje problema. Ovaj pristup omogućava darovitim učenicima da razvijaju svoju kreativnost i stvaralačke sposobnosti.
- Individualni rad: Poželjno je da učitelji primjenjuju individualni rad sa darovitim učenicima. Na ovaj način učitelji ne samo što imaju mogućnost da pruže podršku darovitim učenicima, već imaju jasniji uvid u njihove sposobnosti (Krijan i Borić, 2015).

Prevazilaženjem navedenih prepreka, učitelji mogu da stvore okruženje koje će motivisati i angažovati darovite učenike na učenje i usvajanje nastavnih sadržaja koji u potpunosti odgovaraju njihovim individualnim karakteristikama.

2.3. Izazovi učitelja prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike

Kreiranje individualizovanih planova za darovite učenike predstavlja veliki izazov za učitelje. Ovi planovi moraju, prije svega, da zadovolje individualne sposobnosti darovitih učenika. Jedna od primarnih poteškoća jeste diferencijacija nastavnih sadržaja, jer ona podrazumijeva prilagođavanje plana i programa (Krijan i Borić, 2015). Kada su u pitanju

daroviti učenici, diferencijacija sadržaja može da se odnosi na pružanje dubljeg i složenijeg sadržaja kako bi se zadržalo njihovo interesovanje.

Jedan od izazova s kojim se učitelji takođe susreću jeste postizanje balansa između kognitivne stimulacije i emocionalne podrške (Vlahović-Štetić, 2005). Daroviti učenici često imaju socijalne i emocionalne poteškoće, što se može negativno odraziti na njihov razvoj. Učitelji treba da kreiraju okruženje u kojem će emocionalne potrebe darovitih učenika biti u potpunosti zadovoljene.

Generalno, izazovi s kojima se učitelji suočavaju prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike uključuju:

- prepoznavanje specifičnih potreba darovitih učenika;
- balansiranje između visokih akademskih očekivanja i podrške;
- izbor adekvatnih metoda i materijala;
- prilagođavanje tempa nastave itd. (Krijan i Borić, 2015).

Osim toga, smatramo da učitelji nailaze na poteškoće u usklađivanju individualizovanih planova sa postojećim nastavnim planovima i programima, što dodatno komplikuje ovaj proces.

2.4. Izazovi učitelja u pogledu obogaćivanja školskog kurikuluma dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika

Učitelji koji izvode vaspitno-obrazovni proces sa darovitim učenicima suočavaju se sa izazovima prilikom obogaćivanja kurikuluma. Redovni plan i program veoma često nije dovoljno izazovan za darovite učenike, što može imati za posledicu pad interesovanja i motivacije kod ovih učenika. Da bi motivisali darovite učenike, učitelji često implementiraju strategije kao što su kurikularno sažimanje i individualni planovi rada (Renzuli, 2012). Navedene metode rada omogućavaju darovitim učenicima da „preskoče” nastavne sadržaje koje su već usvojili i da se usmjere na kompleksnije zadatke.

Kurikularno sažimanje se odnosi na identifikaciju i izostavljanje nastavnih sadržaja koje su daroviti učenici već savladali (Okoye, 2013). Ova strategija omogućava da daroviti učenici uče nastavne sadržaje za koje su posebno zainteresovani. Obično daroviti učenici

pokazuju interesovanje za istraživačke projekte, zadatke u kojima se zahtijeva rješavanje problemskih situacija itd.

Prema stručnoj literaturi, daroviti učenici se razvijaju asihrono, što znači da se njihove intelektualne sposobnosti znatno brže razvijaju od emocionalnih i socijalnih vještina (Siegle & Powell, 2004). Da bi daroviti učenici razvijali svoje socijalne i emocionalne vještine, potrebno je da učitelji planiraju aktivnosti kroz koje će ovi učenici razvijati društvene vještine. Timski projekti i radionice su veoma pogodne za razvijanje socioemocionalnih vještina darovitih učenika.

Definicija kurikuluma prema Tanneru i Tanneru (1989) ističe da kurikulum služi kao sredstvo pomoću kojeg učenici mogu razumjeti i koristiti svoje znanje i iskustvo. Borland je definisao diferencirani kurikulum kao „modifikovane studijske programe osmišljene da bi škole bile prilagodljivije obrazovnim potrebama ovih izuzetnih učenika” (1989: 171).

Centar za obrazovanje darovitih pri Koledžu Vilijam i Meri u Villiamsburgu, Virdžinija, SAD, međunarodno je poznat po razvoju kurikuluma za darovite učenike. Svi kurikulumi razvijeni na ovom koledžu zasnivaju se na Integrisanom modelu kurikuluma (Integrated Curriculum Model - ICM) kao teorijskom okviru za dizajn kurikuluma (VanTassel-Baska, 1996). Svaka nastavna jedinica, bez obzira na oblast sadržaja, sadrži sljedeće komponente (Robins & Chandler, 2013):

- Naglasak na višem nivou razmišljanja kroz pitanja i druge aktivnosti;
- Naglasak na kreativnom razmišljanju;
- Učenje kroz praksu i aktivne metode;
- Uključivanje naprednih resursa;
- Korišćenje makro-koncepta za dublje razumijevanje izučavanog predmeta;
- Metakognitivne komponente koje podstiču razmišljanje o učenju;
- Inkorporacija interdisciplinarnog istraživanja povezanog sa realnim svijetom;
- Snažan fokus na sadržaj sa naglaskom na specifične vještine i koncepte u određenoj disciplini.

Kada učitelj ili grupa nastavnika odluče da razvijaju kurikulum, bez obzira na to koji se konkretan model kurikulumu koristi, od suštinskog je značaja da razviju jasno definisan plan dizajna kurikulumu koji uključuje određene komponente kurikulumu (Akintunde & Fagbemi, 2014). Na osnovu literature o preporučenim praksama u obrazovanju darovitih učenika, čini se da bi prvi korak trebalo da bude donošenje odluke o tome da li i u kojoj mjeri će diferencirati sadržaj. Ova odluka će omogućiti kreatorima kurikulumu da odrede koji elementi moraju biti uključeni u kurikulum.

3. ULOGA UČITELJA U RADU SA DAROVITIM UČENICIMA

Djeca koja su talentovana i darovita predstavljaju ljudski resurs od jedinstvene vrijednosti. Daroviti i talentovani učenici pokazuju izuzetne intelektualne sposobnosti ili potencijale i sposobni su za izuzetne performanse i postignuća. Ove osobe su takođe veoma kreativne, inovativne i motivisane osobe koje predstavljaju veliki intelektualni kapital (Gallagher, 2008).

Oblast obrazovanja za darovite zasniva se na gotovo univerzalno prihvaćenoj stvarnosti da neki učenici pokazuju izuzetne performanse ili potencijal za superiorne performanse u akademskim, kreativnim, menadžerskim ili umjetničkim oblastima, u poređenju sa njihovim vršnjacima (Renzulli, 2012).

Da bi identifikovali talentovane i darovite učenike, učitelji moraju obratiti pažnju i biti pažljivi, jer postoji mnogo pozitivnih osobina koje karakterišu talentovane ili darovite učenike. Neke od osobina ovih učenika uključuju neuobičajenu budnost, brzo i rano učenje, brz razvoj jezika kao djeteta, visok jezički kapacitet (opsežan vokabular i složena gramatika), akademsku izvrsnost, široku bazu znanja, superiorne analitičke vještine, rasuđivanje, visoku sposobnost pamćenja, veliku radoznalost i istraživački duh, visoke karijerne ambicije, aktivno prihvatanje i razmjenu informacija, uživanje u učenju, čitanju, motivisanje drugih, pokazivanje samopouzdanja i dr. (Okoye, 2013). Bez obzira na to da li je dar nasljedan, razvijen, manifestovan u sposobnosti da se manipuliše životnim situacijama, ili je rezultat kombinacije ovih ideja, od suštinskog je značaja da učitelj bude svjestan činjenice da postoje učenici sa visokim postignućima. Pošto su ovi učenici prisutni, učitelji imaju odgovornost da stvore učioničko okruženje koje je pogodno za njihov uspjeh.

Učitelj ima važnu ulogu u prepoznavanju vještina i talenata, zbog specifičnih informacija koje ima o učenicima (Fraiser et al., 1995). Kao što su roditelji primarni edukatori svoje djece, učitelji su i primarni i sekundarni edukatori. Shodno tome, učitelji imaju zadatak da prepoznaju jedinstvene performanse koje učenici prikazuju u učionici i da im pomognu u njihovom razvoju i ostvarivanju potencijala

Što prije darovita djeca budu prepoznata i obezbijeđeni odgovarajući programi za njihov razvoj, to će veće biti njihove šanse da u potpunosti ostvare svoj potencijal.

Kroz svakodnevni kontakt sa učenicima, učitelji mogu primijetiti specifične znakove visokog potencijala i, shodno tome, biti u poziciji da obave preliminarnu identifikaciju talenta koja se može nadograditi daljim posmatranjem i psihološkom procjenom (Okoye, 2013). Osim toga, odnosi između učitelja i učenika mogu pružiti pouzdane informacije koje potvrđuju ovu prvu intuiciju i omogućavaju pružanje adekvatnih obrazovnih usluga za određenog učenika (Siegle & Powell, 2004). Identifikacija darovitih učenika treba se temeljiti na njihovim opštim intelektualnim sposobnostima, kao i na talentima u oblastima poput jezika, matematike, nauke, društvenih nauka, kreativnosti i liderstva. Međutim, učitelji imaju odgovornost da uzmu u obzir i lična interesovanja učenika prilikom kreiranja obogaćenih programa. Istraživanje interesovanja učenika je ključno jer kada su njihova interesovanja integrisana u nastavni proces, njihova unutrašnja motivacija, razvoj vještina i postignuća značajno se poboljšavaju.

3.1. Podsticanje i motivisanje darovitih učenika

Iz psihološke perspektive, teorije o darovitosti često uključuju motivaciju kao ključnu komponentu. Na primjer, Renzullijev model darovitosti u tri prstena integriše posvećenost zadatku zajedno sa kreativnošću i iznadprosječnim sposobnostima, sugerišući da je motivacija esencijalni element za ostvarivanje darovitosti (Ronksley-Pavia & Neumann, 2020). Daroviti učenici imaju potrebu za snažnim intelektualnim izazovima, zbog čega im je potrebno prilagođavanje. Da bi se daroviti učenici na adekvatan način podsticali i motivisali, potrebno je da učitelji:

- Razumiju individualne potrebe ovih učenika – daroviti učenici imaju sposobnosti i talente za određene oblasti, zato je potrebno da im učitelji omoguće rad na projektima ili nekim drugim formama istraživačkih aktivnosti;
- Podstiču autonomiju – učitelji mogu da postavljaju izazove koji od darovitih učenika zahtijevaju rješavanje problema na svoj vlastiti način, koristeći u tom procesu svoju kreativnu autonomiju;

- Planiraju ciljeve koji su usmjereni na razvoj – umjesto da se fokusiraju samo na postizanje adekvatnih akademskih postignuća, učitelji mogu planirati ciljeve koji se odnose na lični razvoj;
- Pohvale i izazovi – potrebno je da učitelji primjenjuju pohvale, jer one imaju snažan uticaj na motivaciju darovitih učenika;
- Emocionalna podrška – učitelji treba da podstiču interakcije darovitih učenika sa ostalim vršnjacima, čime se smanjuje eventualna usamljenost koju ovi učenici mogu osjećati zbog svojih interesovanja koja su specifična (Meier, Vogl, & Preckel, 2014).

Motivacija ima važnu ulogu u postignućima darovitih učenika, jer direktno utiče na to kako primjenjuju svoje sposobnosti i ostvaruju svoj puni potencijal (Meier, Vogl, & Preckel, 2014). Daroviti učenici obično pokazuju viši nivo unutrašnje motivacije, što ih podstiče da se bave aktivnostima koje smatraju interesantnim i izazovnim, a ne samo da traže spoljne nagrade (Clinkenbeard, 1996). Karakteristike motivacije darovitih učenika uključuju jaku radoznalost, visok nivo upornosti u postizanju ciljeva i preferenciju za složene zadatke koji omogućavaju nezavisno istraživanje (Renzulli, 1986). Međutim, ove karakteristike mogu biti pojačane ili ometene u zavisnosti od ličnih faktora (unutrašnja motivacija) i spoljašnjeg okruženja (spoljašnji uticaji).

3.2. Primjena diferencijacije i individualizacije u radu sa darovitim učenicima

Baš kao što učenik koji smatra da je gradivo preteško može da se isključi ili neadekvatno ponaša, tako i daroviti učenik može da reaguje na sličan način. Čak i gore, kada su daroviti učenici rutinski nedovoljno izazvani, može se desiti da nikada ne nauče kako da uče. Darovitim učenicima su potrebne prilike za analizu, evaluaciju, kreativnost i refleksiju (Baudson & Preckel, 2013). Oni bi trebalo da stiču iskustvo kroz postavljanje i istraživanje složenih pitanja i kroz rješavanje zahtjevnih zadataka.

Variranjem težine zadatka, nastavnik pruža priliku svakom učeniku da pokaže svoje razumijevanje. Neki nastavnici to rade tako što dizajniraju zadatak za srednji nivo težine, a zatim dodaju dodatni izazov za darovite učenike. Na primjer, mogli bi tražiti od darovitih učenika da primijene određenu vještinu na dva načina umjesto na jedan. Drugi nastavnici radije

planiraju lekciju za darovite učenike, a zatim diferenciraju tako što pružaju dodatnu podršku ostatku razreda.

Učitelji koji koriste diferenciranu nastavu prilagođavaju svoj pristup učenju kako bi odgovarali različitim stilovima učenja učenika (Krijan i Borić, 2015). Umjesto da koriste jedinstveni pristup za sve, učitelji primjenjuju različite metode podučavanja, uključujući rad u malim grupama ili individualne časove. To im omogućava da se usmjere na individualne potrebe i bolje razumiju sposobnosti i potrebe svojih učenika.

Individualizovana nastava fokusira se na potrebe pojedinca, stavljajući naglasak na tempo učenja učenika (Adžić, 2011). Nastava je specifična i usmjerena ka ispunjavanju jedne po jedne potrebe, omogućavajući učenicima da napreduju sopstvenim tempom. Ciljevi učenja ostaju isti za sve učenike, ali se specifični ciljevi prilagođavaju za učenike koji dobijaju individualnu podršku. Učenici aktivno učestvuju u svom učenju kroz direktnu nastavu i podršku učitelja dok napreduju kroz svaki modul učenja.

3.3. Implementacija integrisanog kurikuluma u radu sa darovitim učenicima

Teorijska podrška za integrisani model kurikuluma dolazi prvenstveno iz teorije učenja i razvoja. Jedan izvor ove podrške je rad Lava Vigotskog (1978). Jedan ključni aspekt modela je zona proksimalnog razvoja, gdje učenici moraju biti izloženi sadržaju koji je malo iznad njihovog testiranog nivoa da bi se osjećali izazvano učenjem. Ova ideja je proširena kroz koncept toka (flow) Csikszentmihalyi-a (1991), gdje su daroviti učenici pokazali širu i dublju sposobnost angažovanja u učenju u poređenju sa tipičnim učenicima.

Jedan od pristupa koji se pokazao korisnim u implementaciji diferencijacije u svakoj oblasti je integrisani kurikulum. Kurikulum se bazira na istraživačkom učenju, koje motiviše i inspiriše učenike, i pruža dublje razumijevanje kroz aktivno učenje (Vlahović-Štetić, 2005). U finalnoj analizi, kurikulum za darovite učenike mora odgovarati karakteristikama i potrebama učenika kroz pružanje učenja zasnovanog na istraživačkom procesu koji ih motiviše i inspiriše na dalji rad.

Integrisani model kurikuluma predstavlja jedan od rijetkih kurikuluma razvijenih za darovite učenike u specifičnim predmetnim domenima (Vlahović-Štetić, 2005). Ovaj model je testiran u praksi i kontinuirano se primjenjuje u različitim okruzima i državama, pri čemu je

pokazao impresivan napredak u oblasti sadržaja, viših vještina obrade informacija i koncepta. Model se dosljedno pokazuje kao koherentan u svom dizajnu i razvoju. Ovaj model je s entuzijazmom prihvaćen od strane nastavnika darovitih učenika kao snažan način za obezbjeđivanje izazova i dovoljno diferencijacije za darovite (Meier, Vogl & Preckel, 2014). Takođe se pokazao kao osnova za motivisanje kako učenika, tako i njihovih nastavnika, da uče na višim nivoima. Predstavlja važnu osnovu za budući rad u kurikulumu za darovite učenike, rad koji pruža i model i njegove praktične primjene, kao i demonstraciju kako naši najbolji učenici mogu pokazati značajan i važan intelektualni rast kroz proces sistematske diferencijacije.

Daroviti učenici treba da imaju visoke, ali ostvarive ciljeve za učenje u svakoj fazi razvoja (Adžić, 2011). Takođe, i ostali učenici mogu imati koristi od rada na postizanju takvih standarda. S druge strane, daroviti učenici mogu imati koristi od razvojnog i ličnog pristupa podsticanju svojih sposobnosti kroz bliži rad, što zahtijeva organizacione modele poput tutorijala, mentorstava i malih grupa.

4. ISTRAŽIVAČKI DIO

4.1. Problem i predmet istraživanja

Rad sa darovitim učenicima za učitelje može predstavljati veliki izazov. Učitelji, prije svega, imaju poteškoća prilikom prepoznavanja darovitih učenika (Sisk, 2008). Kao značajan izazov s kojim se učitelji suočavaju predstavlja nemogućnost adekvatnog usklađivanja nastavnih sadržaja sa sposobnostima i potrebama učenika (Maksić i Jošić, 2021). Kao posljedicu nedovoljnog usklađivanja nastavnih sadržaja sa sposobnostima darovitih učenika, uočavamo nedostatak adekvatnog angažovanja zajednice i nedovoljnu podršku učiteljima.

Izazovi s kojima se suočavaju učitelji prilikom rada sa darovitim učenicima takođe se odnose na nedovoljno efikasnu primjenu raznovrsnih inovativnih strategija rada i poučavanja ovih učenika (Carman, 2013). Takođe, učitelji imaju poteškoća da osmisle vaspitno-obrazovne aktivnosti koje imaju za cilj razvijanje kreativnosti i divergentnog mišljenja kod darovitih učenika.

Problem istraživanja predstavlja sagledavanje i procjenjivanje izazova na koje učitelji nailaze prilikom rada sa darovitim učenicima.

Predmet našeg istraživanja predstavljaju izazovi na koje nailaze učitelji prilikom rada sa darovitim učenicima.

4.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja glasi:

- Utvrditi da li se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

U skladu sa ciljem, istraživački zadaci su formulisani na sljedeći način.

- Utvrditi da li se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika.

- Utvrditi da li se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima.
- Utvrditi da li se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike.
- Utvrditi da li se učitelji suočavaju sa izazovima u pogledu obogaćivanja školskog kurikuluma dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika.
- Utvrditi da li učitelji sarađuju sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

4.3. Istraživačke hipoteze

Činjenica je da je nastavni plan i program prilagođen učenicima koji imaju prosječne sposobnosti. Primarnu poteškoću predstavlja prilagođavanje nastavnih sadržaja potrebama i mogućnostima darovitih učenika. Škola je okruženje u kojem daroviti učenik provodi značajan dio vremena (Davis & Rimm, 2004). Stoga je potrebno da se u školi organizuju aktivnosti koje će privući pažnju darovitih učenika. Daroviti učenici posjeduju znatno bogatiji rječnik u odnosu na svoje vršnjake, što zahtijeva specifičan pristup (Winner, 2005). U njihovom obrazovanju ključna je individualizacija i diferencijacija nastavnih sadržaja.

Glavna hipoteza:

- Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

Na osnovu definisane glavne hipoteze formulisali smo sporedne hipoteze na sljedeći način:

- Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika.
- Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima.
- Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike.

- Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima u pogledu obogaćivanja školskog kurikulumu dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika.
- Pretpostavljamo da učitelji sarađuju sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

4.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

Za prikupljanje podataka od učitelja korišćen je anketni upitnik i grupni intervju. Anketni upitnik sadržavao je 20 pitanja, putem kojih su provjerene prve četiri sporedne hipoteze. Pitanja u anketi bila su zatvorenog, kombinovanog i otvorenog tipa. Grupni intervju s učiteljima obuhvatio je četiri fokusna područja, čijom analizom su detaljnije provjerene četiri sporedne hipoteze. Vodič za razgovor u fokus grupi bio je oblikovan kao polustrukturisani, problemski usmjereni intervju. Rezultati dobijeni intervjuisanjem učitelja omogućili su dublje sagledavanje izazova sa kojima su se učitelji susretali prilikom rada sa darovitim učenicima. Na osnovu tih rezultata, iznesene su smjernice i preporuke za prevazilaženje izazova s kojima se učitelji suočavaju u svom radu.

4.5. Uzorak ispitanika

Istraživanje je realizovano na uzorku od 130 učitelja i 30 stručnih saradnika. Struktura istraživačkog uzorka je prikazana u tabelama 1 i 2.

Tabela 1 – Uzorak ispitanika – učitelja

Opština	Naziv osnovne škole	Broj učitelja
Podgorica	OŠ „Oktoih”	22
Podgorica	OŠ „Savo Pejanović”	27
Podgorica	OŠ „21. Maj	15
Nikšić	OŠ „Luka Simonović”	12
Nikšić	OŠ „Ratko Žarić”	11
Nikšić	OŠ „Olga Golović”	19
Tivat	OŠ „Drago Milović”	20
Kotor	OŠ „Kotor”	4
Ukupno	8	130

Tabela 1 – Uzorak ispitanika – stručni saradnici

Opština	Naziv osnovne škole	Broj stručnih saradnika
Podgorica	OŠ „Oktoih”	2
Podgorica	OŠ „Savo Pejanović”	2
Podgorica	OŠ „21. Maj	2
Podgorica	OŠ „Dragiša Ivanović”	2
Nikšić	OŠ „Luka Simonović”	2
Nikšić	OŠ „Braća Ribar”	2
Nikšić	OŠ „Ratko Žarić”	2
Nikšić	OŠ „Olga Golović”	2
Tivat	OŠ „Drago Milović”	3
Kotor	OŠ „Kotor”	2
Herceg Novi	OŠ „Dašo Pavičić”	2
Zelenika	OŠ „Ilija Kišić”	2
Pljevlja	OŠ „Salko Aljković”	3
Bar	OŠ „Jugoslavija”	2
Ukupno	14	30

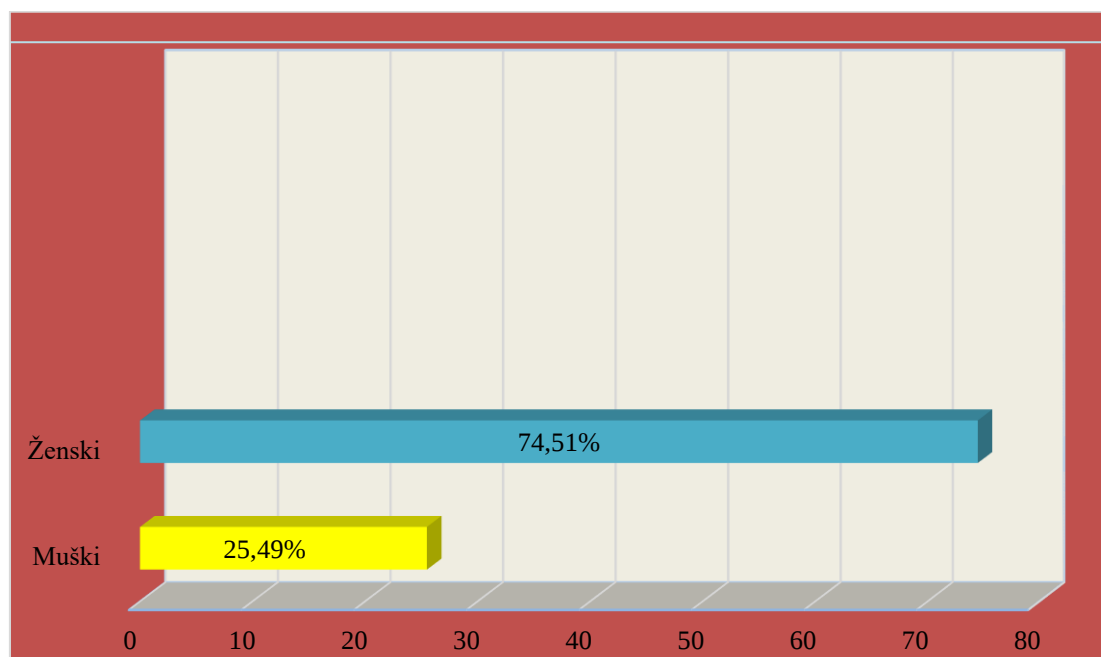
5. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

U ovom dijelu rada biće prikazani rezultati dobijeni anketiranjem i intervjuisanjem učitelja, kao i anketiranjem stručnih saradnika. Ovi podaci će pružiti uvid u trenutne prakse i izazove sa kojima se učitelji susreću u radu sa darovitim učenicima, kao i stavove i preporuke stručnih saradnika u ovoj oblasti.

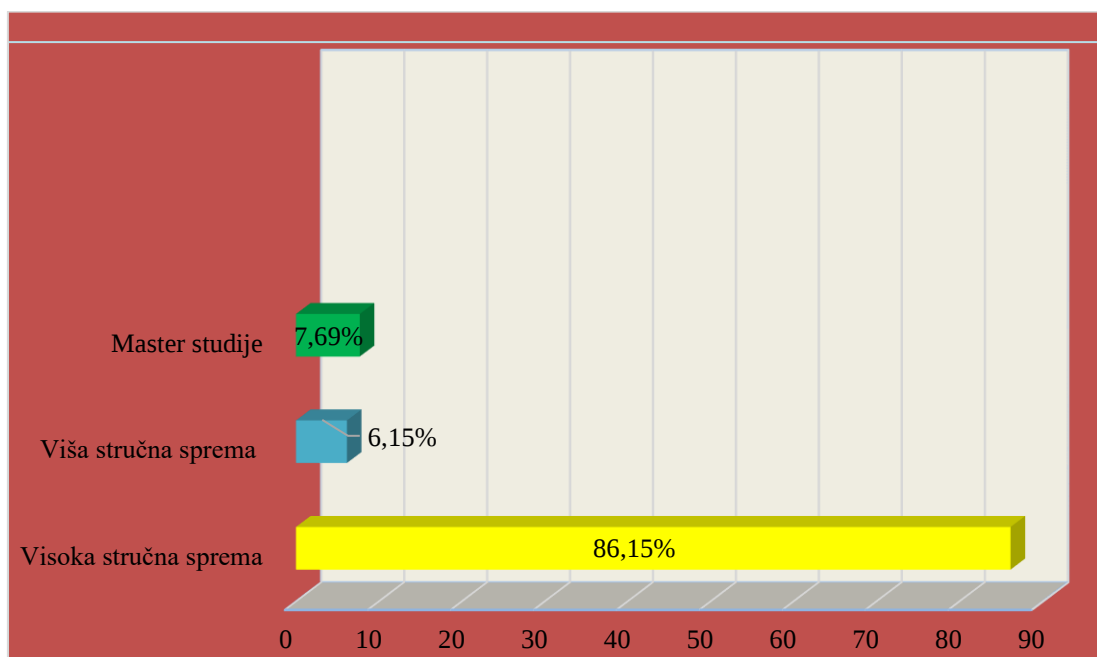
5.1. Demografske karakteristike uzorka

Demografske karakteristike uzorka prikazane su kroz analizu pola, obrazovnog nivoa i stručne spreme učesnika istraživanja. Ovaj segment pruža detaljan uvid u osnovne osobine učesnika, što omogućava bolje razumijevanje njihovih odgovora i stavova u kontekstu predmeta istraživanja.

Histogram 1. Polna struktura uzorka učitelja

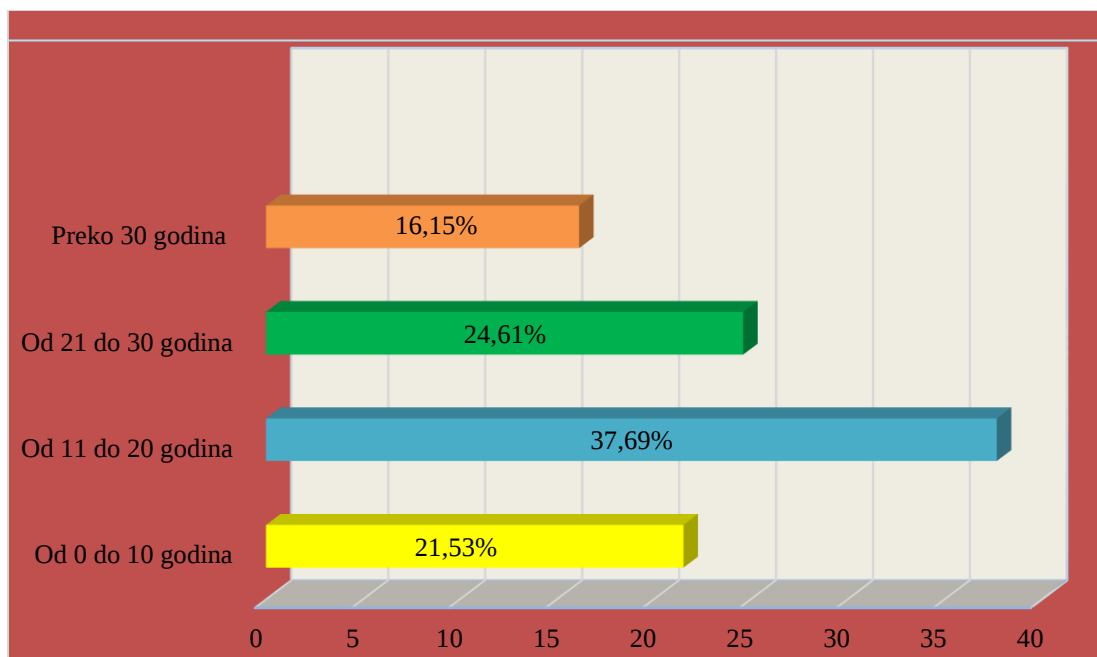

Histogram 2. Stručna sprema učitelja

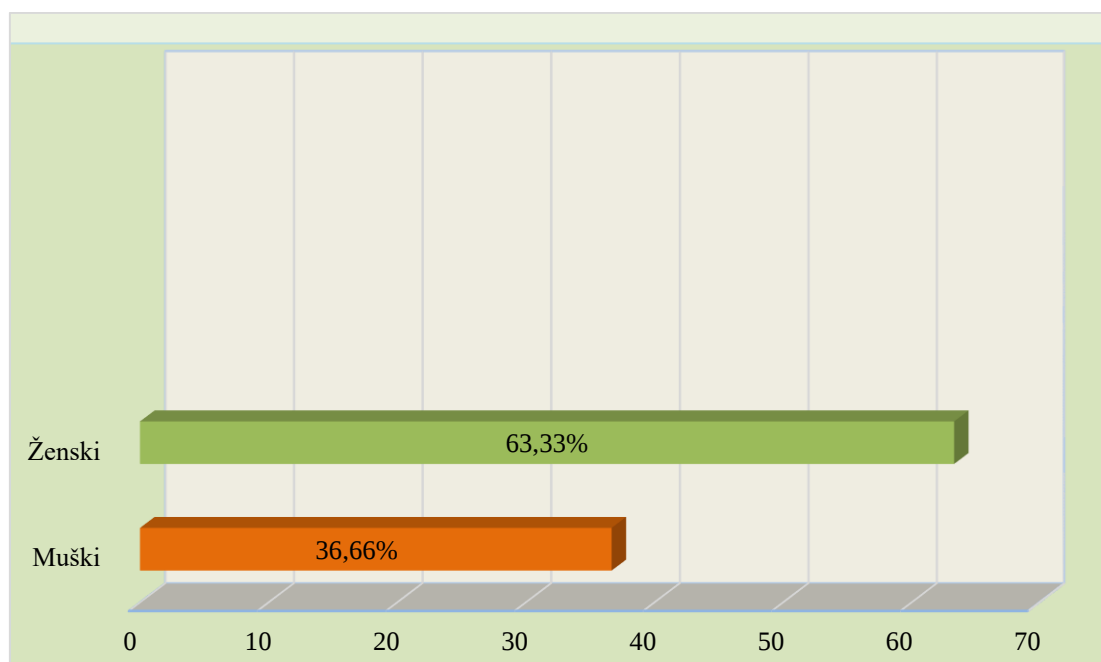
Histogram 1 pokazuje da uzorak učitelja čine uglavnom žene, dok većina posjeduje visoku stručnu sprema, a manji broj višu sprema ili master diplomu. Važno je ispitati polnu i obrazovnu strukturu učitelja jer ovi faktori mogu uticati na pristup i strategije koje učitelji koriste u prepoznavanju i radu sa darovitim učenicima, kao i na nivo njihovog profesionalnog samopouzdanja i pristup dodatnim resursima.

Histogram 3. Godine radnog staža učitelja

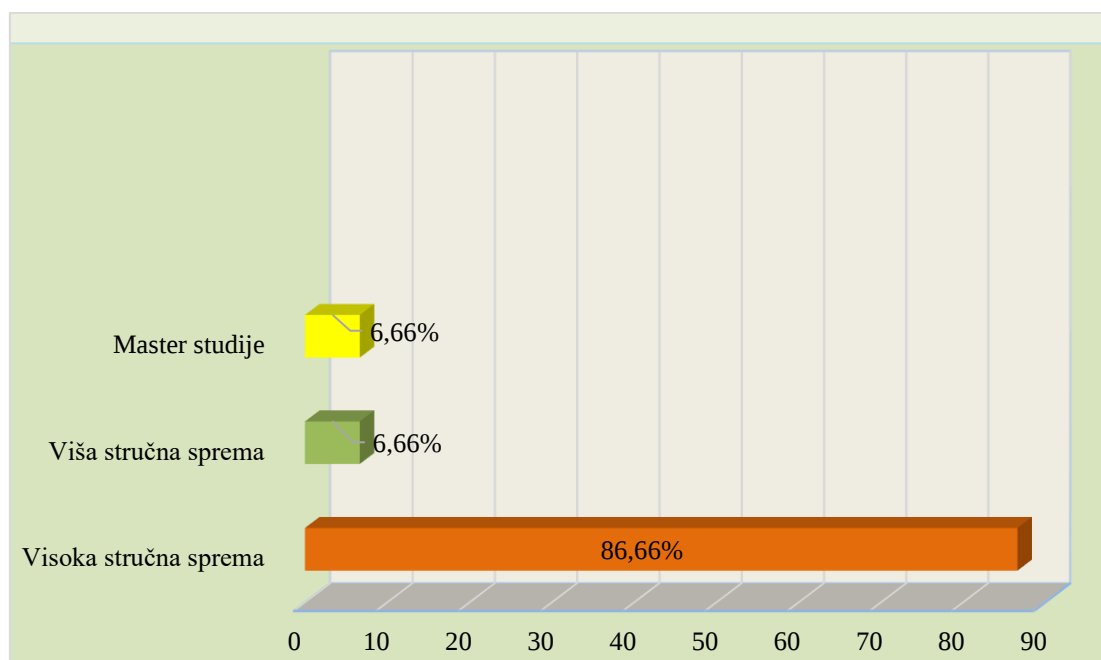

Rezultati pokazuju da većina učitelja ima između 11 i 20 godina radnog staža (37,69%), dok su ostali raspoređeni u grupe s manje iskustva (21,53% sa 0 do 10 godina), srednjim iskustvom (24,61% sa 21 do 30 godina) i onima sa preko 30 godina staža (16,15%). Ovi podaci su važni jer nivo iskustva može značajno uticati na učiteljevu sposobnost prepoznavanja i rada s darovitim učenicima, posebno u pogledu strategija, strpljenja i prilagodljivosti.

Histogram 4. Polna struktura stručnih saradnika

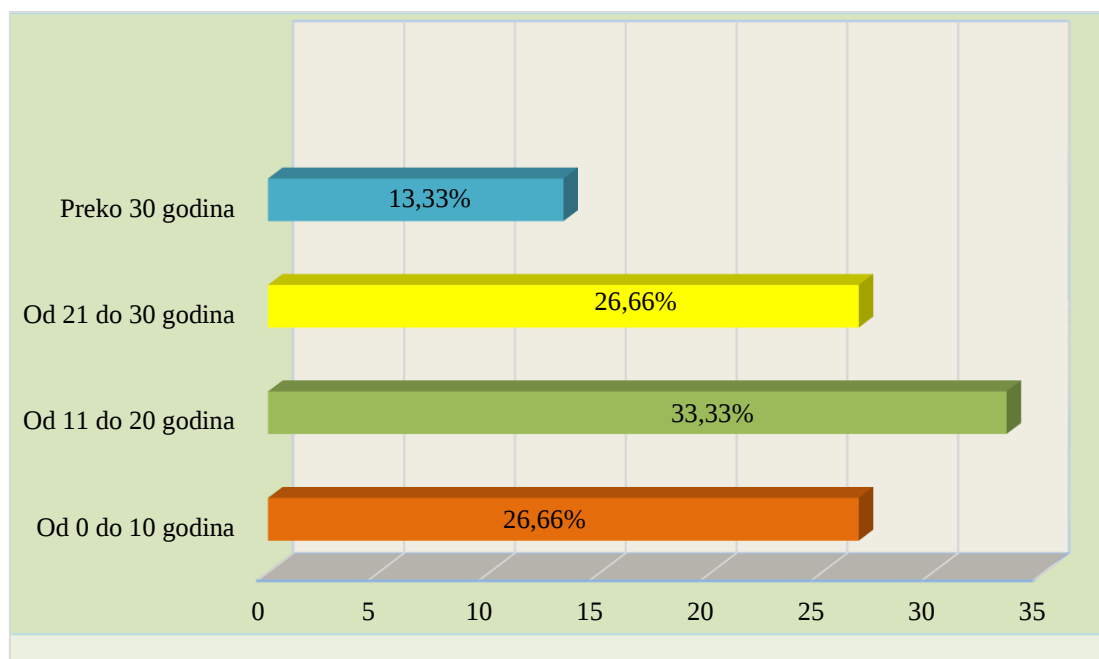

Histogram 5. Stručna sprema stručnih saradnika

Ukupno 63,33% stručnih saradnika čine žene, dok 36,66% predstavljaju muškarci, pri čemu je 86,66% njih visoko obrazovano, dok 6,66% ima višu stručnu spremu i 6,66% posjeduje master diplomu. Ova raspodjela je važna jer ukazuje na polnu i obrazovnu raznolikost unutar stručnog tima, što može doprinijeti različitim perspektivama i pristupima u radu, posebno kada je riječ o podršci darovitim učenicima i razvoju inkluzivnih obrazovnih strategija.

Histogram 6. Godine radnog staža stručnih saradnika

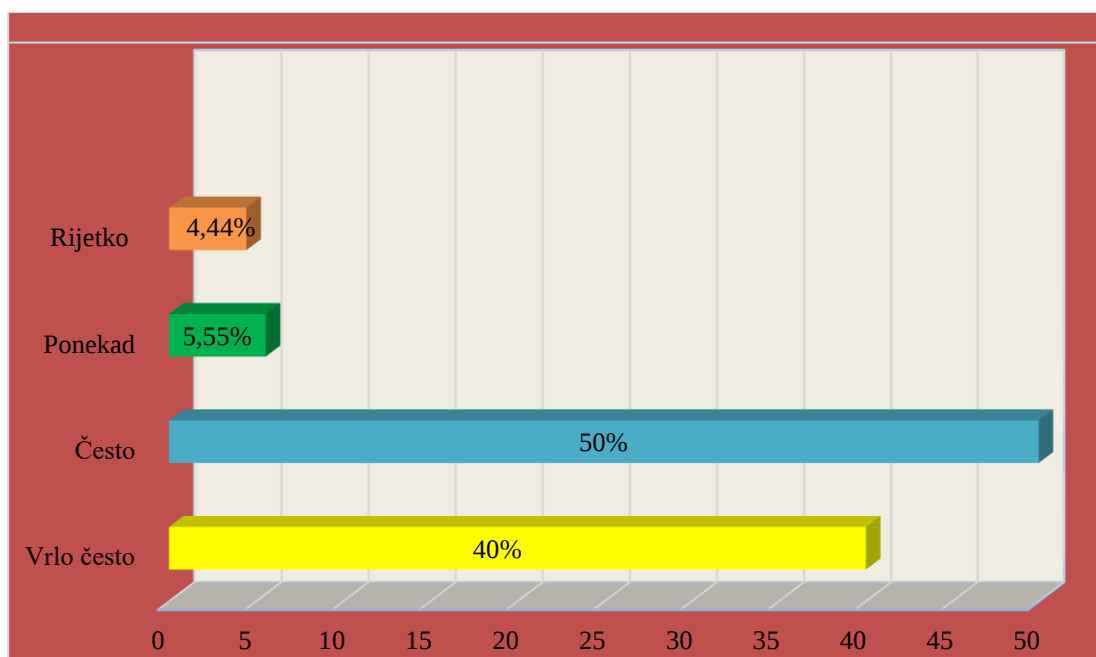

Histogram 6 prikazuje radno iskustvo stručnih saradnika, pri čemu 26,66% ima od 0 do 10 godina staža, 33,33% ima između 11 i 20 godina, 26,66% ima od 21 do 30 godina, dok 13,33% ima preko 30 godina radnog iskustva. Ova raspodjela je značajna jer pokazuje raznolikost u radnom iskustvu, što može uticati na pristup stručnih saradnika u radu sa darovitim učenicima; manje iskusni saradnici mogu donijeti svježinu i inovativne ideje, dok iskusniji pružaju stabilnost i dublje razumijevanje obrazovnog sistema.

5.2. Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika

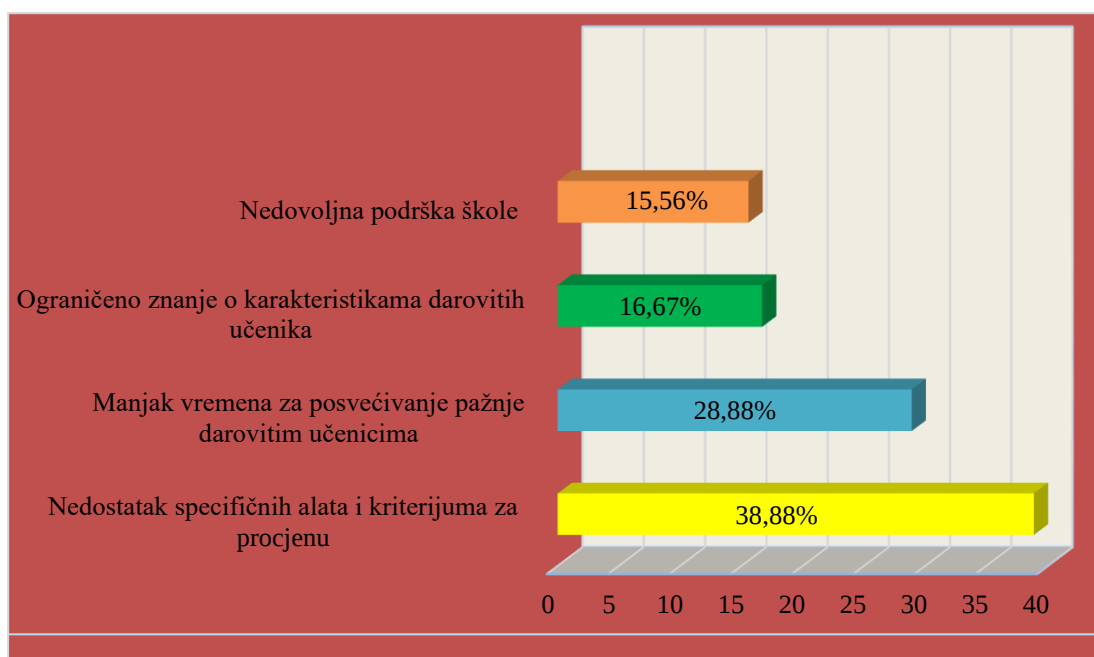
Prva sporedna hipoteza glasi: *Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika.* Ovu hipotezu smo provjerili pomoću prva tri pitanja iz anketnog upitnika i pitanjima iz fokus grupnog intervjua.

Histogram 7. Učestalost suočavanja sa izazovima prilikom prepoznavanja darovitih učenika

Rezultati ukazuju na to da se značajan broj učitelja, konkretno 90% njih, redovno suočava sa izazovima u prepoznavanju darovitih učenika, što ukazuje da je ovo široko rasprostranjeni problem unutar obrazovnog sistema. S obzirom na to da 40% učitelja ističe da se vrlo često suočava s ovim izazovima, važno je razmotriti moguće uzroke, kao što su nedostatak specifičnih alata za identifikaciju ili ograničena obuka o darovitosti. Takođe, 50% učitelja koji se često suočavaju sa problemima može značiti da su ovi izazovi postali uobičajeni u njihovom radu, što može uticati na kvalitet obrazovanja i podrške koju pružaju darovitim učenicima. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za unapređenjem obrazovnih praksi i većim ulaganjima u obuke kako bi se učiteljima omogućilo bolje prepoznavanje potencijala svojih učenika.

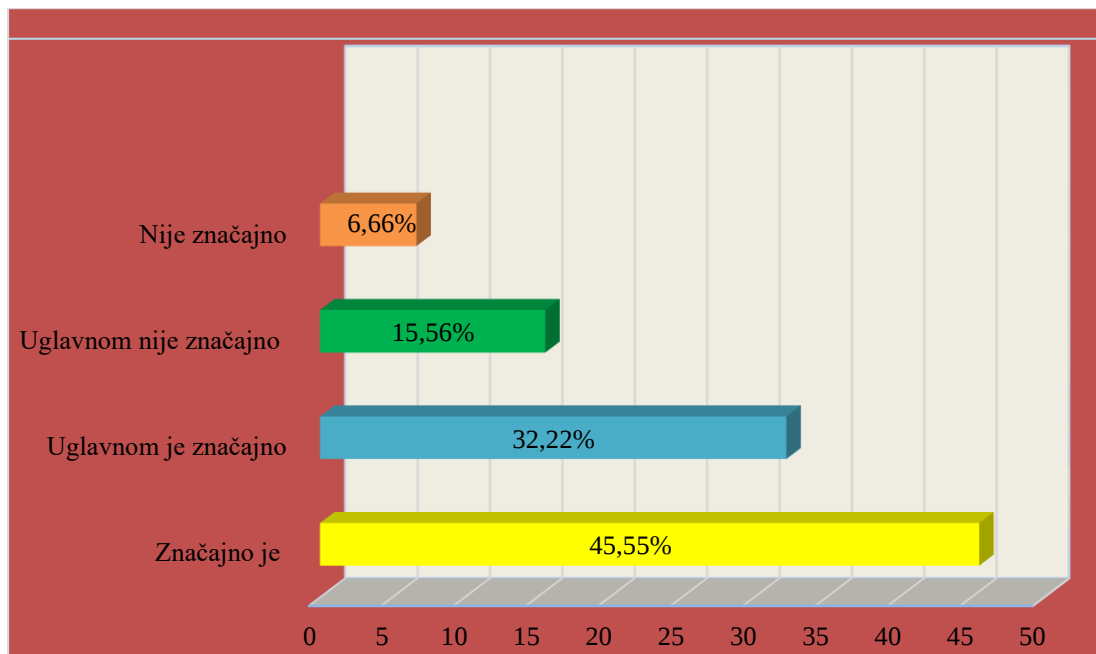
Histogram 8. Najčešći izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom prepoznavanja darovitih učenika

Histogram 8 prikazuje izazove s kojima se učitelji suočavaju u radu s darovitim učenicima, pri čemu 38,88% njih ističe nedostatak specifičnih alata i kriterijuma za procjenu kao najveći problem. Osim toga, 28,88% učitelja naglašava da se bori s manjkom vremena za posvećivanje potrebne pažnje darovitim učenicima, dok 16,67% njih smatra da imaju ograničeno znanje o karakteristikama darovitih učenika. Na kraju, 15,56% učitelja se suočava sa nedovoljnom podrškom škole.

Ovi rezultati ukazuju na to da su učitelji često ograničeni resursima i znanjem, što može značajno otežati identifikaciju i podršku darovitim učenicima. Povećanje dostupnosti specijalizovanih alata, kao i dodatna obuka za učitelje, moglo bi doprinijeti boljem razumijevanju i efikasnijem radu s talentovanim učenicima, čime bi se osiguralo da svi učenici imaju jednake šanse za postizanje svojih potencijala.

Histogram 9. Mišljenje učitelja o značaju dodatne obuke za lakše prepoznavanje darovitih učenika

Histogram 9 prikazuje stavove učitelja prema značaju dodatnih obuka za prepoznavanje darovitih učenika, pri čemu 45,55% njih smatra da su takve obuke od velike važnosti. Većina, 32,22%, se uglavnom slaže s tim stavom, dok 15,56% učitelja uglavnom nije saglasno, a 6,66% se uopšte ne slaže. Ovi rezultati ukazuju na široko prepoznavanje potrebe za obukama, što sugerira da učitelji prepoznaju svoje trenutne izazove u identifikaciji darovitih učenika.

Dodatne obuke mogle bi pružiti korisne strategije i alate koji bi učiteljima omogućili da efikasnije rade s talentovanim učenicima, čime bi se unaprijedila njihova profesionalna praksa i osiguralo da svi učenici dobiju adekvatnu podršku u razvoju svojih potencijala.

Na pitanje koje situacije ili faktori najviše otežavaju prepoznavanje potencijalno darovitih učenika u učionici, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora:

- Nedostatak jasnih kriterijuma koji bi olakšali prepoznavanje darovitosti (22,5%).
- Učenici sa specifičnim talentima često ostanu neprimijećeni zbog standardnog programa (20%).
- Ponašanje darovitih učenika često je slično ponašanju učenika sa problemima u pažnji, što može zbuniti (17,5%).
- Fokus na ispunjavanje gradiva i obaveza ostavlja malo prostora za individualni pristup (15%).
- Razlikovanje između darovitosti i radnih navika može biti izazovno (12,5%).
- Ograničen pristup dodatnim resursima za procjenu darovitosti (10%).
- Nedostatak vremena za individualno posmatranje svakog učenika (2,5%).

Na postavljeno pitanje o situacijama koje otežavaju prepoznavanje potencijalno darovitih učenika, učitelji su izdvojili nekoliko ključnih izazova. Najistaknutiji problem, prema 22,5% učitelja, jeste nedostatak jasnih kriterijuma koji bi olakšali identifikaciju darovitosti, što može dovesti do propuštenih prilika za rad sa darovitim učenicima. Sljedeći važan faktor, sa 20% odgovora, jeste da standardni obrazovni program često zanemaruje učenike sa specifičnim talentima, čime se otežava njihovo prepoznavanje i podrška. Takođe, 17,5% učitelja ukazuje na sličnosti u ponašanju darovitih učenika i učenika sa poteškoćama u pažnji, što može dodatno zakomplikovati proces identifikacije. Fokus na ispunjavanje nastavnog gradiva, koji navodi 15% učitelja, ostavlja malo prostora za prilagođene pristupe, što može umanjiti mogućnosti za razvoj darovitih učenika. Uz to, 12,5% učitelja ističe da je teško razlikovati darovitost od naprednih radnih navika, dok 10% njih ukazuje na ograničen pristup resursima koji bi pomogli u procjeni darovitosti. Na kraju, samo 2,5% učitelja naglašava nedostatak vremena za individualno posmatranje svakog učenika, što ukazuje na to da su drugi izazovi istaknutiji u njihovim percepcijama.

Ovi nalazi ukazuju na hitnu potrebu za uspostavljanjem jasnijih smjernica i dodatnih resursa kako bi se učiteljima olakšao proces identifikacije darovitih učenika, čime bi se obezbijedile jednake mogućnosti za sve učenike u njihovom obrazovanju.

Na pitanje na koji način obično pristupaju identifikaciji učenika koji imaju potencijal za darovitost, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora učitelja:

- Praćenje učenika koji postavljaju neobična, neočekivana pitanja (40%).
- Praćenje koliko su učenici motivisani i samostalni u radu (30%).
- Posmatranje učenika u timskom radu, gdje darovitost često dolazi do izražaja (20%).
- Fokusiranje na učenike koji pokazuju kreativna rješenja problema (10%).

Na postavljeno pitanje o pristupu identifikaciji učenika s potencijalom za darovitost, učitelji su istakli nekoliko ključnih strategija. Prvo, 40% učitelja naglašava značaj praćenja učenika koji postavljaju neobična i neočekivana pitanja, što može ukazivati na njihovu radoznalost i sposobnost razmišljanja izvan ustaljenih okvira. Ova vrsta angažovanja često je prvi znak darovitosti, jer takva pitanja često reflektuju duboko razumijevanje ili interesovanje za određene teme.

Druga važna strategija, prema 30% učitelja, je posmatranje motivacije i samostalnosti učenika u radu. Učenici koji su motivisani i sposobni da samostalno istražuju zadatke često pokazuju karakteristike darovitosti, što ukazuje na njihovu sposobnost da preuzmu inicijativu i samostalno razvijaju svoje vještine. Pored toga, 20% učitelja ukazuje na važnost posmatranja učenika u timskom radu, gdje se darovitost može istaknuti kroz saradnju i razmjenu ideja. Ukupno 10% učitelja se fokusira na učenike koji pokazuju kreativna rješenja problema, što takođe može biti pokazatelj darovitosti. Ova strategija ukazuje na to da učitelji prepoznaju darovitost ne samo kroz akademske uspjehe, već i kroz inovativnost i sposobnost da se misli van okvira.

Ovi rezultati naglašavaju raznolikost pristupa koje učitelji koriste prilikom identifikacije darovitih učenika, kao i potrebu za fleksibilnim i kreativnim strategijama koje mogu pomoći u prepoznavanju i razvoju potencijala svakog učenika.

Na pitanje koje strategije najbolje pomažu u prepoznavanju darovitih učenika, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora:

- Obuka o karakteristikama darovitih učenika u raznim oblastima (32,5%).
- Specifični testovi i alati za procjenu darovitosti (30%).
- Pristup školskom psihologu za dodatne smjernice (15%).
- Vreme i resursi za rad u manjim grupama sa potencijalno darovitim učenicima (10%).
- Informativne radionice ili vodiči o darovitosti za učitelje (7,5%).
- Veća podrška od strane škole za fleksibilan plan rada sa darovitim učenicima (5%).

Na postavljeno pitanje o strategijama koje najbolje pomažu u prepoznavanju darovitih učenika, učitelji su identifikovali nekoliko ključnih pristupa. Prvo, 32,5% učitelja ističe važnost obuke o karakteristikama darovitih učenika u različitim oblastima, što ukazuje da adekvatno razumijevanje osobina darovitosti može značajno olakšati identifikaciju ovih učenika. Ova obuka može pomoći učiteljima da prepoznaju specifične znakove darovitosti koji se mogu razlikovati u zavisnosti od predmeta ili oblasti.

Druga istaknuta strategija, sa 30% učitelja, jeste korišćenje specifičnih testova i alata za procjenu darovitosti. Ovi alati omogućavaju sistematski pristup u identifikaciji darovitih učenika, pružajući jasnije smjernice o tome ko se ističe u određenim aspektima učenja.

Pristup školskom psihologu, koji je navelo 15% učitelja, takođe se smatra važnim resursom. Ovi stručnjaci mogu pružiti dodatne smjernice i strategije, kao i podršku u razvoju individualnih obrazovnih planova za darovite učenike.

Vrijeme i resursi za rad u manjim grupama s potencijalno darovitim učenicima, koji su istaknuti od strane 10% učitelja, ukazuju na značaj individualizovanog pristupa koji može omogućiti dublje istraživanje i podršku učenicima s posebnim talentima.

Informativne radionice ili vodiči o darovitosti za učitelje, koji čini 7,5% odgovora, takođe mogu doprinijeti boljem razumijevanju darovitosti i pomoći učiteljima da razviju efikasnije metode rada. Na kraju, 5% učitelja ukazuje na potrebu za većom podrškom od strane škole kako bi se omogućio fleksibilan plan rada s darovitim učenicima.

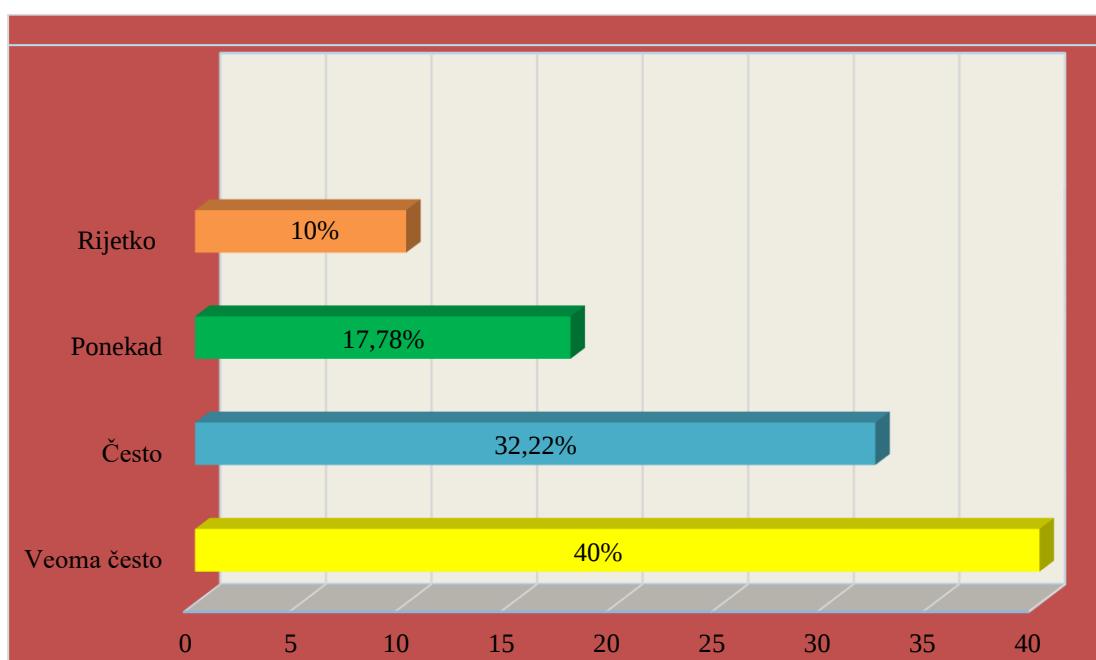
Ovi rezultati ukazuju na značaj obuke, resursa i podrške u prepoznavanju i radu s darovitim učenicima, naglašavajući potrebu za sistematskim pristupom koji uključuje sve relevantne aspekte obrazovanja.

U skladu sa navedenim rezultatima, možemo potvrditi prvu sporednu hipotezu prema kojoj se pretpostavilo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika.

5.3. Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima

Druga sporedna hipoteza glasi: *Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima.* Ovu hipotezu smo provjerili pomoću četvrtog, petog, šestog i sedmog pitanja iz anketnog upitnika i pitanjima iz fokus grupnog intervjua.

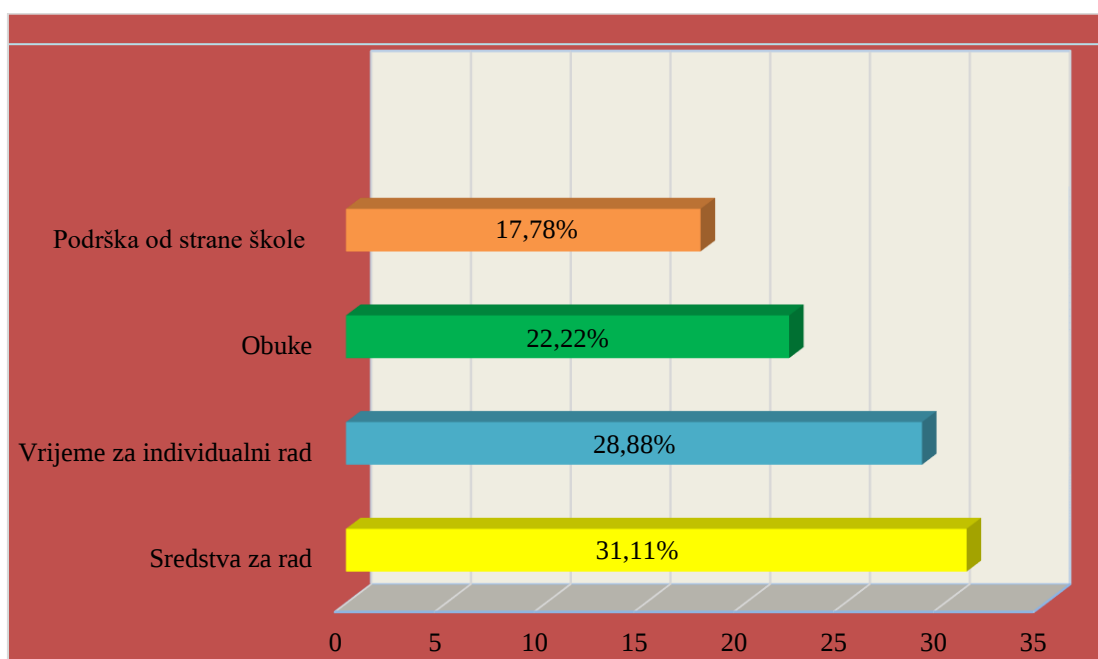
Histogram 10. Učestalost suočavanja sa izazovima prilikom primjene metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima

Rezultati prikazani u histogramu 10 otkrivaju da se značajan procenat učitelja suočava s izazovima prilikom primjene metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima. Konkretno, 40% učitelja izjavljuje da se veoma često suočava s ovim izazovima, što ukazuje na to da su ovi problemi česti i možda sistemski. Ovi rezultati ističu važnost razumijevanja specifičnih

poteškoća s kojima se učitelji susreću, kao i potrebe za pružanjem dodatne podrške, obuke i resursa kako bi se unaprijedila praksa u radu s darovitim učenicima. Povećanje svijesti o ovim izazovima može dovesti do poboljšanja u obrazovnim strategijama i učiniti učionice inkluzivnijim mjestima za učenje.

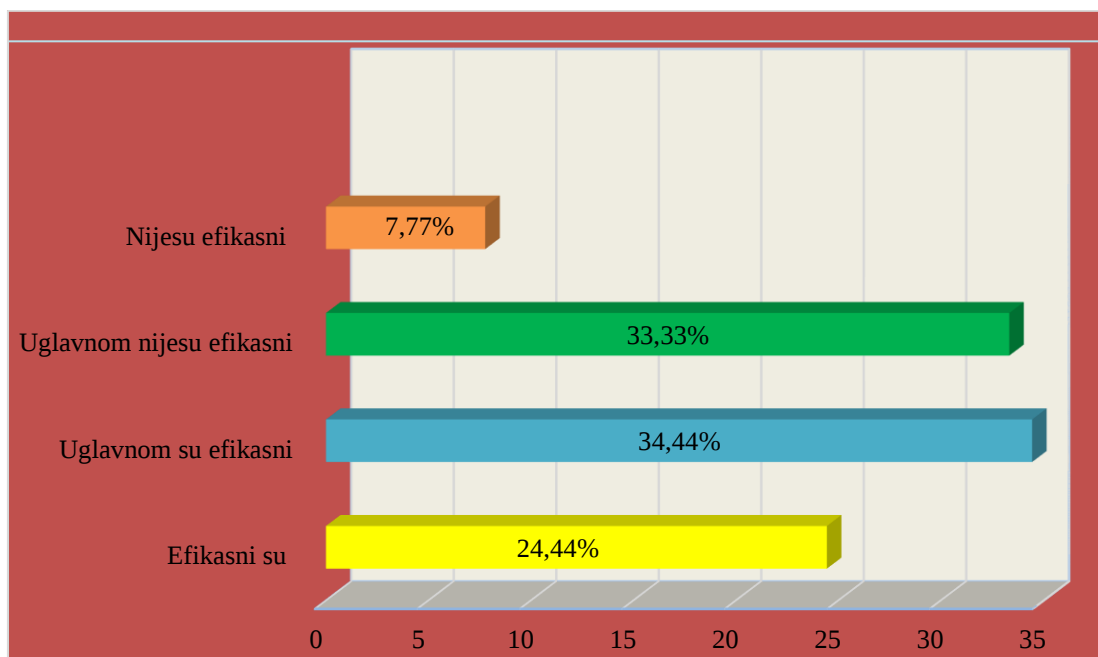
Histogram 11. Faktori koji utiču na sposobnost učitelja da efikasno rade sa darovitim učenicima

Histogram 11 osvjetljava ključne faktore koji utiču na sposobnost učitelja da efikasno rade s darovitim učenicima. Prema rezultatima, 28,88% učitelja ističe vrijeme za individualni rad kao najvažniji faktor, naglašavajući potrebu za prilagođenim pristupom koji omogućava dublje razumijevanje i podršku darovitim učenicima. Obuke, koje navodi 22,22% učitelja, predstavljaju drugi značajan resurs, ukazujući na potrebu za dodatnim stručnim razvojem koji bi učiteljima pomogao da bolje primjenjuju efikasne metode rada. Na kraju, 17,78% učitelja naglašava važnost podrške od strane škole, koja može uključivati resurse i materijale neophodne za uspješno podučavanje.

Ovi rezultati naglašavaju da vrijeme, obuke i institucionalna podrška imaju ključnu ulogu u osnaživanju učitelja da efikasnije prepoznaju i razvijaju darovite učenike, čime se poboljšava cjelokupna obrazovna praksa.

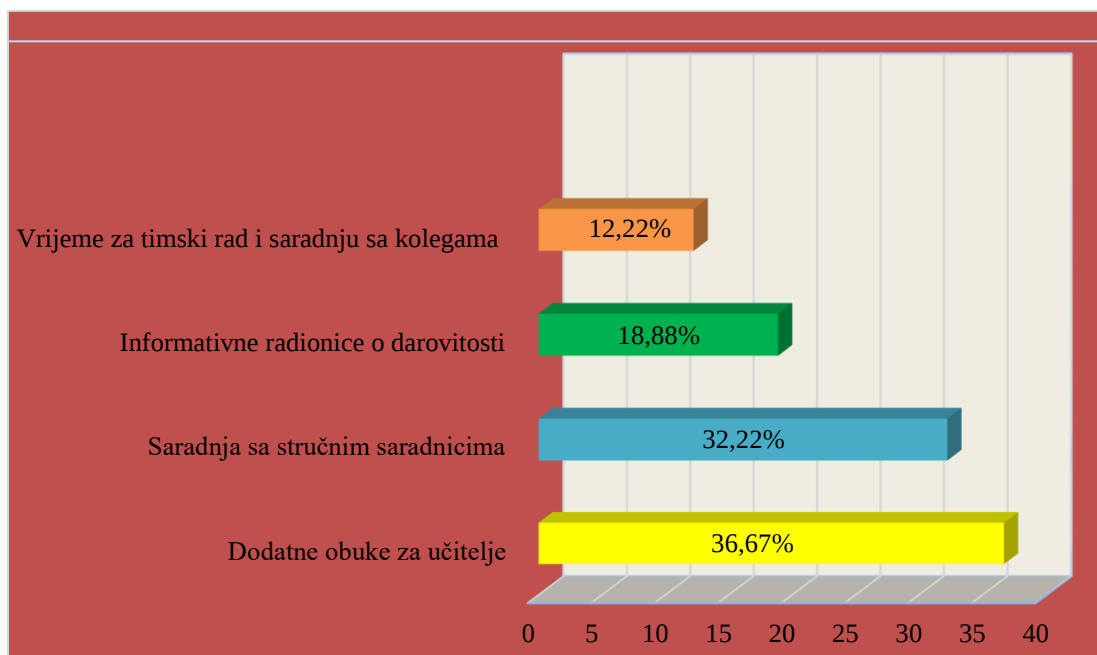
Histogram 12. Mišljenje učitelja o efikasnosti postojećih metodičkih oblika rada za nastavu sa darovitim učenicima

Histogram 12 prikazuje percepciju učitelja o efikasnosti postojećih metodičkih oblika rada u nastavi sa darovitim učenicima. Prema rezultatima, 24,44% učitelja smatra da su ti metodički pristupi efikasni, dok 34,44% ističe da su uglavnom efikasni. Ova dva podatka sugerišu da više od polovine učitelja prepoznaje vrijednost trenutnih metoda u radu s darovitim učenicima. S druge strane, 33,33% učitelja smatra da ti oblici rada uglavnom nijesu efikasni, a 7,77% ih uopšte ne smatra efikasnim. Ovi rezultati ukazuju na postojanje značajne podijeljenosti u stavovima među učiteljima, što može signalizovati potrebu za revizijom i unapređenjem postojećih metoda.

Ova podjela stavova ukazuje na hitnu potrebu za daljim istraživanjem i obukama kako bi se osiguralo da učitelji imaju alate i resurse koji će im pomoći u radu s darovitim učenicima. Ujedno, ovo može poslužiti kao osnova za razvoj novih, inovativnijih metodičkih pristupa koji će bolje zadovoljiti potrebe učenika sa posebnim talentima.

Histogram 13. Dodatni resursi koji su važni za poboljšanje rada sa darovitim učenicima

Histogram 13 prikazuje stavove učitelja prema potencijalnim resursima koji bi mogli unaprediti rad s darovitim učenicima. Prema prikupljenim podacima, 36,67% učitelja vjeruje da bi dodatne obuke značajno poboljšale njihove vještine i pristupe, naglašavajući potrebu za kontinuiranim profesionalnim razvojem u ovoj oblasti. Sljedećih 32,22% učitelja smatra da bi saradnja sa stručnim saradnicima doprinijela boljem razumijevanju i podršci darovitim učenicima. Ovaj podataka ukazuje da učitelji prepoznaju važnost timskog pristupa i razmjenu znanja kako bi se stvorila inkluzivnija i stimulativnija sredina za učenike. Ukupno 18,88% učitelja ističe da bi informativne radionice o darovitosti pomogle u osnaživanju njihovih kompetencija, što ukazuje na interesovanje za razumijevanje različitih aspekata darovitosti. Na kraju, 12,22% učitelja naglašava značaj vremena za timski rad i saradnju sa kolegama, što ukazuje na potrebu za kolegijalnom podrškom i zajedničkim pristupima u rješavanju izazova s kojima se suočavaju.

Naši rezultati ukazuju na jasnu potrebu za dodatnim resursima i podrškom kako bi se unaprijedila praksa u radu sa darovitim učenicima, čime se može obezbijediti bolje obrazovanje i podsticajno okruženje za sve učenike.

Na pitanje sa kojim specifičnim izazovima se suočavaju učitelji prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora:

- Teškoće u prilagođavanju sadržaja njihovim potrebama (27,5%).
- Ograničeno vrijeme za individualizovani rad (25%).
- Nedostatak materijala za diferencijaciju nastave (22,5%).
- Složenost praćenja njihovog napredovanja (15%).
- Pritisak na postizanje standarda u nastavi (7,5%).
- Različiti stilovi učenja među učenicima (2,5%).

U analizi izazova s kojima se učitelji suočavaju prilikom implementacije metodičkih oblika rada s darovitim učenicima, rezultati ukazuju na nekoliko ključnih aspekata. Prvo, 27,5% učitelja ističe teškoće u prilagođavanju sadržaja specifičnim potrebama darovitih učenika. Ovaj izazov naglašava potrebu za fleksibilnim nastavnim planovima koji mogu da odgovore na različite nivoe sposobnosti i interesovanja učenika.

Ograničeno vrijeme za individualizovani rad, koje je navelo 25% učitelja, takođe predstavlja značajnu prepreku. U današnjem obrazovnom okruženju, gdje su učitelji često opterećeni obimnim nastavnim planovima, teškoće u pružanju personalizovane podrške darovitim učenicima mogu uticati na njihov razvoj i napredak.

Nedostatak materijala za diferencijaciju nastave, prema 22,5% učitelja, dodatno komplikuje situaciju. Pristup specijalizovanim resursima koji podržavaju raznovrsne metode učenja ključan je za uspjeh u radu s darovitim učenicima. Složenost praćenja napredovanja darovitih učenika, koju navodi 15% učitelja, ukazuje na izazov u identifikaciji i mjerenju njihovog napretka, posebno u kontekstu standardizovanih prosvjetnih sistema. Pritisak na postizanje standarda u nastavi, koji je istaknulo 7,5% učitelja, može dovesti do situacija u kojima se fokus pomjera s individualnog razvoja učenika na ispunjavanje obrazovnih normi. Ukupno 2,5% učitelja ukazuje na različite stilove učenja među učenicima kao dodatni izazov. Ova raznolikost može otežati ujednačavanje nastavnih metoda koje su efikasne za sve učenike.

Generalno, naši rezultati ukazuju na složenost izazova s kojima se učitelji susreću u radu s darovitim učenicima i naglašavaju potrebu za sistematskim pristupima koji će omogućiti bolje prilagođavanje nastave različitim potrebama učenika.

Na pitanje na koji način procjenjuju uspješnost svojih metoda rada sa darovitim učenicima, izdvajamo sljedeće odgovore:

- Kroz povratne informacije od učenika (32,5%).
- Kroz ocjene i napredak na testovima (30%).
- Praćenjem njihovog angažovanja na časovima (25%).
- Kroz analizu postignutih ciljeva i zadataka (7,5%).
- Kroz zajedničke projekte s vršnjacima (2,5%).
- Kroz komunikaciju s roditeljima o napretku (2,5%).

Prema rezultatima, najveći procenat učitelja, njih 32,5%, oslanja se na povratne informacije od učenika kao ključni indikator uspješnosti. Ovaj pristup omogućava učiteljima da dobiju neposredne i iskrene uvide o tome kako učenici doživljavaju nastavu, što može biti od velike važnosti za dalje usavršavanje metoda.

Drugi značajan način procjene, koji navodi 30% učitelja, je korišćenje ocjena i napretka na testovima. Ovaj kvantitativni pristup omogućava učiteljima da prate akademski razvoj darovitih učenika i identifikuju oblasti koje zahtijevaju dodatnu podršku ili izazove.

Praćenje angažovanja učenika na časovima, koje ističe 25% učitelja, predstavlja dodatni kvalitativni aspekt procene. Aktivno učešće učenika u nastavi može biti dobar pokazatelj njihove motivacije i razumijevanja gradiva, što je posebno važno za darovite učenike koji često traže dodatne izazove.

Manji procenat učitelja, 7,5%, oslanja se na analizu postignutih ciljeva i zadataka kao metod procjene uspješnosti. Ova strategija omogućava učiteljima da evaluiraju kako su učenici postigli unaprijed određene ciljeve, što može biti korisno u identifikaciji uspješnosti različitih pristupa.

Zajednički projekti s vršnjacima, koje navodi 2,5% učitelja, kao metoda procjene uspješnosti može se smatrati važnim, jer saradnja može pomoći u razvoju vještina timskog rada i socijalizacije među darovitim učenicima. Ukupno 2,5% učitelja koristi komunikaciju s roditeljima o napretku kao jedan od načina procjene. Ova saradnja može pružiti vrijedne

informacije o učenicima van školskog okruženja i omogućiti učiteljima da dobiju dodatne uvide o njihovom razvoju.

Generalno, rezultati pokazuju da učitelji koriste kombinaciju kvantitativnih i kvalitativnih metoda za procjenu uspješnosti svojih metoda rada s darovitim učenicima, što ukazuje na svijest o kompleksnosti ovog zadatka i potrebu za sveobuhvatnim pristupom u obrazovanju.

Na pitanje koje vrste podrške ili resursa bi najviše pomogle u radu s darovitim učenicima, izdajamo sljedeće:

- Stručne obuke o metodama rada s darovitim učenicima (30%).
- Pristup dodatnim resursima i materijalima (22,5%).
- Saradnja sa školskim psihologom (20%).
- Fleksibilniji kurikulum i planovi rada (17,5%).
- Radionice za razmjenu iskustava s kolegama (5%).
- Podrška uprave u implementaciji inovativnih pristupa (2,5%).
- Informativni materijali za roditelje o podršci darovitim učenicima (2,5%).

Prema rezultatima, najveći procenat učitelja (30%) ističe stručne obuke o metodama rada s darovitim učenicima kao najvažniji oblik podrške. Ovaj odgovor ukazuje na potrebu za kontinuiranim profesionalnim razvojem i edukacijom učitelja, što može omogućiti efikasnije korišćenje strategija koje su specifične za rad s darovitim učenicima. Sljedeći značajan resurs, koji navodi 22,5% učitelja, su dodatni resursi i materijali. Pristup raznovrsnim nastavnim sredstvima može pomoći učiteljima da prilagode nastavu različitim stilovima učenja i interesovanjima darovitih učenika, omogućavajući im da istražuju i razvijaju svoje sposobnosti na kreativan način. Saradnja sa školskim psihologom, koju ističe 20% učitelja, takođe se pokazuje kao ključna, jer psiholog može pružiti stručnu podršku u identifikaciji darovitih učenika i pomoći učiteljima da razumiju emocionalne i socijalne aspekte koji mogu uticati na njihov razvoj. Fleksibilniji kurikulum i planovi rada, koji su važni za 17,5% učitelja, naglašavaju potrebu za prilagođavanjem nastavnih programa kako bi se ispunile specifične potrebe darovitih učenika. Ova prilagodljivost može stvoriti prostor za inovativne pristupe u učenju. Radionice za razmjenu iskustava s kolegama, koje navodi 5% učitelja, ukazuju na

značaj kolaboracije među učiteljima. Dijeljenje praksi i uspješnih strategija može poboljšati kvalitet nastave i omogućiti učiteljima da se suoče s izazovima zajednički.

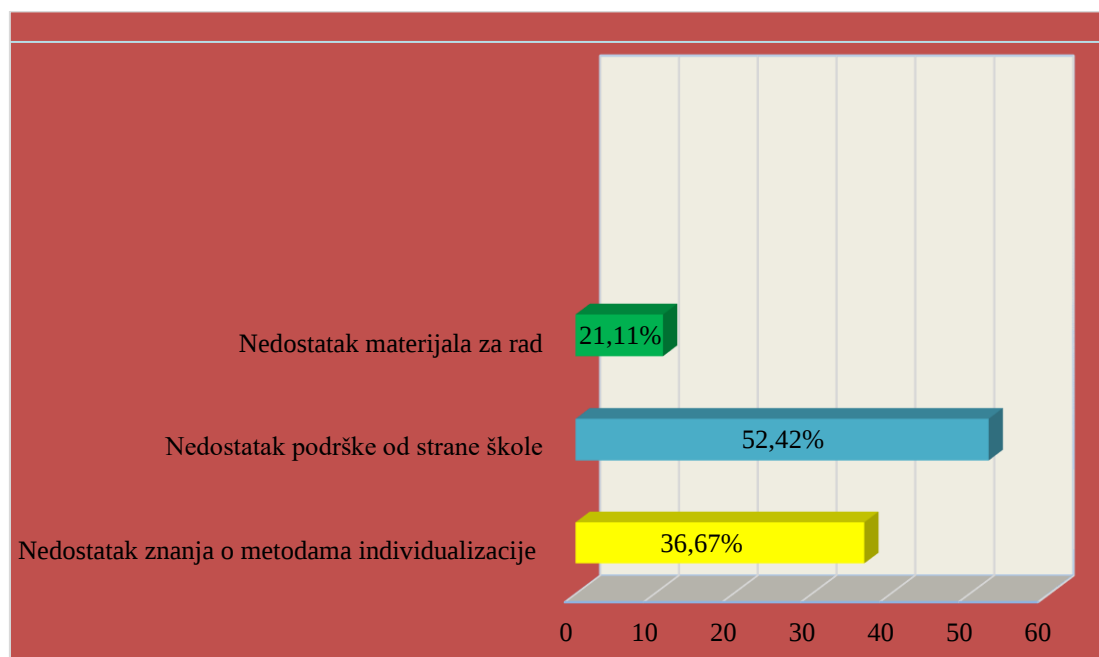
Podrška uprave u implementaciji inovativnih pristupa, koju ističe 2,5% učitelja, naglašava važnost institucionalne podrške koja omogućava učiteljima da isprobaju nove metode i strategije bez straha od posljedica. Informativni materijali za roditelje o podršci darovitim učenicima, koje takođe navodi 2,5% učitelja, ukazuju na potrebu za uključivanjem porodica u proces obrazovanja. Edukovani roditelji mogu pružiti dodatnu podršku i podsticaj darovitim učenicima kod kuće.

U skladu sa prethodnom predstavljanim rezultatima, možemo potvrditi drugu sporednu hipotezu, prema kojoj se pretpostavilo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima.

5.4. Izazovi prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike

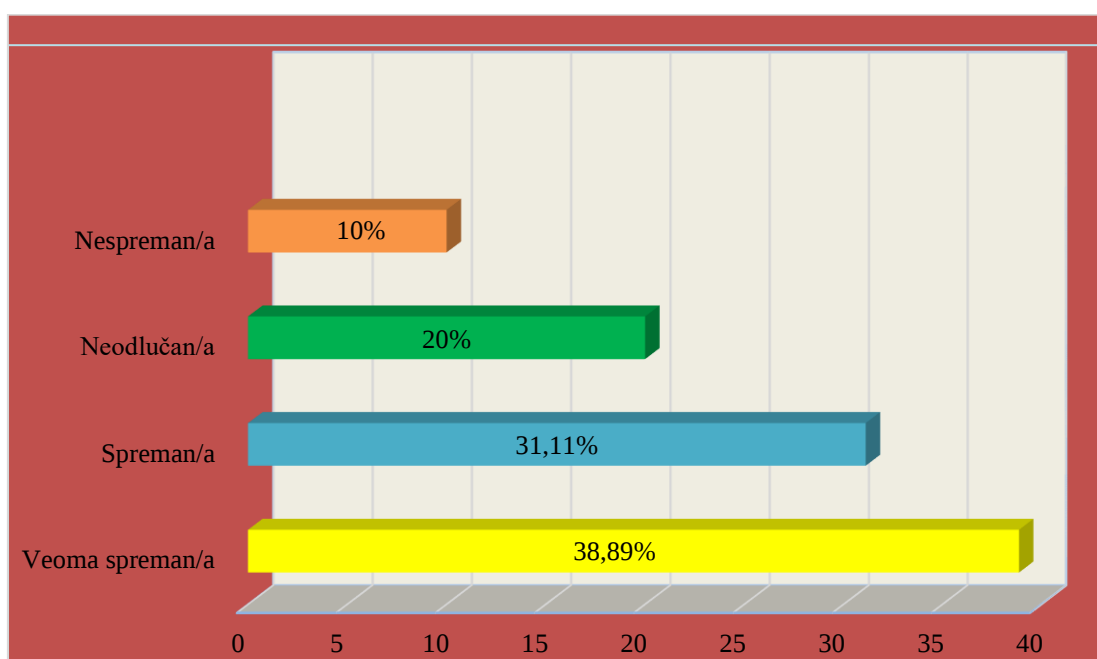
Treća sporedna hipoteza glasi: *Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike.* Ovu hipotezu smo provjerili pomoću osmog i devetog pitanja iz anketnog upitnika i pitanjima iz fokus grupnog intervjua.

Histogram 14. Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom izrade individualizovanih planova učenja za darovite učenike

Rezultati prikazani u histogramu 14 ukazuju na nekoliko ključnih izazova sa kojima se učitelji suočavaju prilikom izrade individualizovanih planova učenja za darovite učenike. Prema podacima, 36,67% učitelja navodi da se suočava sa nedostatkom znanja o metodama individualizacije, dok 52,42% smatra da im nedostaje podrška od strane škole. Takođe, 21,11% učitelja ukazuje na problem nedostatka odgovarajućih materijala za rad. Ovi podaci sugerišu da postoji potreba za dodatnim stručnim usavršavanjem učitelja, kao i za jačim institucionalnim podržavanjem kako bi se omogućilo efikasno prilagođavanje nastave darovitim učenicima.

Histogram 15. Samoprocjena spremnosti učitelja za kreiranje individualizovanih planova učenja za darovite učenike

Rezultati u histogramu 15 ukazuju na to da je 38,89% učitelja vrlo spremno za kreiranje individualizovanih planova učenja za darovite učenike, dok je 31,11% učitelja spremno, 20% ocenjuje svoje sposobnosti kao neodlučne, a 10% se smatra nespremnom. Ovi podaci sugerišu da postoji značajan broj učitelja koji osjećaju potrebnu spremnost za primjenu individualizovanih pristupa, dok je manji procenat onih koji se osjećaju nesigurnima ili nespremima za ovu vrstu zadatka. Ovi rezultati pružaju korisne informacije o tome gdje je potrebna dodatna podrška i obuka kako bi učitelji bili u potpunosti spremni za rad sa darovitim učenicima.

Na pitanje koji ključni faktori koji otežavaju primjenu individualizovanih planova učenja za darovite učenike, ispitanici su naveli sljedeće:

- Nedostatak vremena za pripremu i realizaciju (27,5%).
- Nedovoljna obuka i profesionalni razvoj (20%).
- Nedostatak materijala i tehnologije (17,5%).
- Različite potrebe učenika u razredu (15%).
- Nedostatak svijesti o značaju individualizacije (12,5%).
- Nedovoljna motivacija učitelja (7,5%).

Na osnovu rezultata dobijenih od ispitanika o ključnim faktorima koji otežavaju primjenu individualizovanih planova učenja za darovite učenike, može se primijetiti da se učitelji suočavaju sa različitim izazovima u svakodnevnoj nastavi.

Najveći broj učitelja (27,5%) navodi nedostatak vremena kao ključni faktor, što ukazuje na izazove u pripremi i implementaciji individualizovanih planova zbog preopterećenosti učitelja obavezama i velikim brojem učenika u razredu. S obzirom na to da je kreiranje planova za darovite učenike specifičan proces koji zahtijeva dodatno vrijeme i pažnju, učitelji su suočeni sa teškoćama u organizaciji vremena za pripremu nastave.

Drugi značajan faktor (20%) je nedovoljna obuka i profesionalni razvoj, što sugerise da mnogi učitelji nijesu adekvatno pripremljeni za rad sa darovitim učenicima. Ovo može biti prepreka za efikasno primjenjivanje individualizovanih pristupa, jer učitelji možda nemaju dovoljno znanja o specifičnim metodama i strategijama koje su potrebne za ove učenike.

Nedostatak materijala i tehnologije (17,5%) je takođe prepoznat kao izazov. Daroviti učenici često zahtijevaju napredne resurse, tehnologiju i materijale koji nijesu uvijek dostupni u školama, što otežava primjenu odgovarajućih metoda učenja.

Prema rezultatima, različite potrebe učenika u razredu (15%) dodatno komplikuju situaciju, jer učitelji moraju balansirati između učenika sa različitim sposobnostima, što može otežati personalizaciju nastave.

Iako značajan broj učitelja prepoznaje potrebu za individualizacijom nastave, nedostatak svijesti o njoj važnosti (12,5%) ukazuje na to da se individualizacija još uvijek

ne smatra prioritetom u mnogim školama. Na kraju, nedovoljna motivacija učitelja (7,5%) može biti prepreka za primjenu ovih planova, jer bez dovoljne motivacije i volje učitelja da implementiraju individualizovane pristupe, teško je postići značajan napredak u obrazovanju darovitih učenika.

Na pitanje kako procjenjuju efikasnost postojećih obrazovnih resursa i materijala u podršci kreiranju individualizovanih planova za darovite učenike, naši ispitanici su naveli sljedeće:

- Nedostatak inovativnih resursa (40%).
- Nedovoljna prilagodljivost resursa (30%).
- Podrška resursa je nedovoljna za različite nivoe darovitosti (20%).
- Pozitivne promjene u posljednjim godinama (10%).

Odgovori ispitanika na pitanje o efikasnosti postojećih obrazovnih resursa i materijala u podršci kreiranju individualizovanih planova za darovite učenike otkrivaju nekoliko ključnih izazova i ograničenja s kojima se učitelji suočavaju.

Prvo, 40% ispitanika je naglasilo nedostatak inovativnih resursa, što sugerise da postojeći materijali često nijesu dovoljno kreativni i izazovni kako bi podstakli dalji intelektualni razvoj darovitih učenika. Ovaj odgovor može ukazivati na potrebu za razvijanjem novih, modernih resursa koji omogućavaju dinamičniji i interaktivniji pristup učenju.

Drugi najistaknutiji faktor, sa 30% ispitanika, odnosi se na nedovoljnu prilagodljivost resursa. Učitelji smatraju da mnogi materijali nijesu dovoljno fleksibilni kako bi se mogli prilagoditi različitim stilovima učenja i potrebama učenika, posebno kada je riječ o darovitim učenicima koji mogu imati specifične obrazovne zahtjeve.

Ukupno 20% ispitanika je ukazalo na nedostatnu podršku resursa za različite nivoe darovitosti, što ukazuje na to da postojeći materijali ne pružaju dovoljno diferencijacije koja bi omogućila učenicima sa različitim stepenima darovitosti da napreduju u skladu sa svojim mogućnostima. Ovaj odgovor sugerise da bi obrazovni resursi trebalo da se razvijaju tako da bolje odgovaraju širokom spektru sposobnosti unutar populacije darovitih učenika.

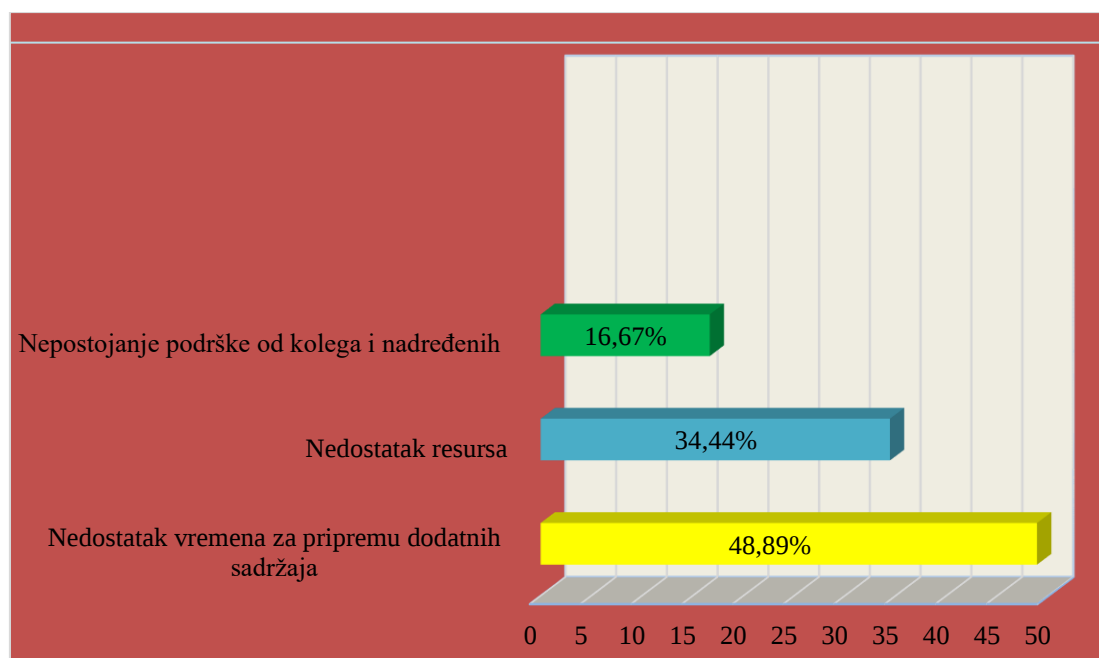
Svega 10% ispitanika je prepoznalo pozitivne promjene u posljednjim godinama, što pokazuje da je u određenim školama došlo do poboljšanja u razvoju i primjeni resursa za darovite učenike, ali da je to još uvijek ograničeno na manji broj institucija ili regija. Potrebna su dalja ulaganja u obuku učitelja i razvoj specifičnih obrazovnih resursa koji će omogućiti veći napredak darovitih učenika.

U skladu sa navedenim rezultatima, možemo potvrditi treću sporednu hipotezu, prema kojoj se pretpostavilo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike.

5.5. Izazovi u pogledu obogaćivanja školskog kurikulumu dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika

Četvrta sporedna hipoteza glasi: *Pretpostavljamo da se učitelji suočavaju sa izazovima u pogledu obogaćivanja školskog kurikulumu dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika.* Ovu hipotezu smo provjerili pomoću desetog, jedanaestog i dvanaestog pitanja iz anketnog upitnika i pomoću pitanja iz fokus grupnog intervjua.

Histogram 16 – Izazovi sa kojima se učitelji susrijeću prilikom obogaćivanja kurikulumu za darovite učenike

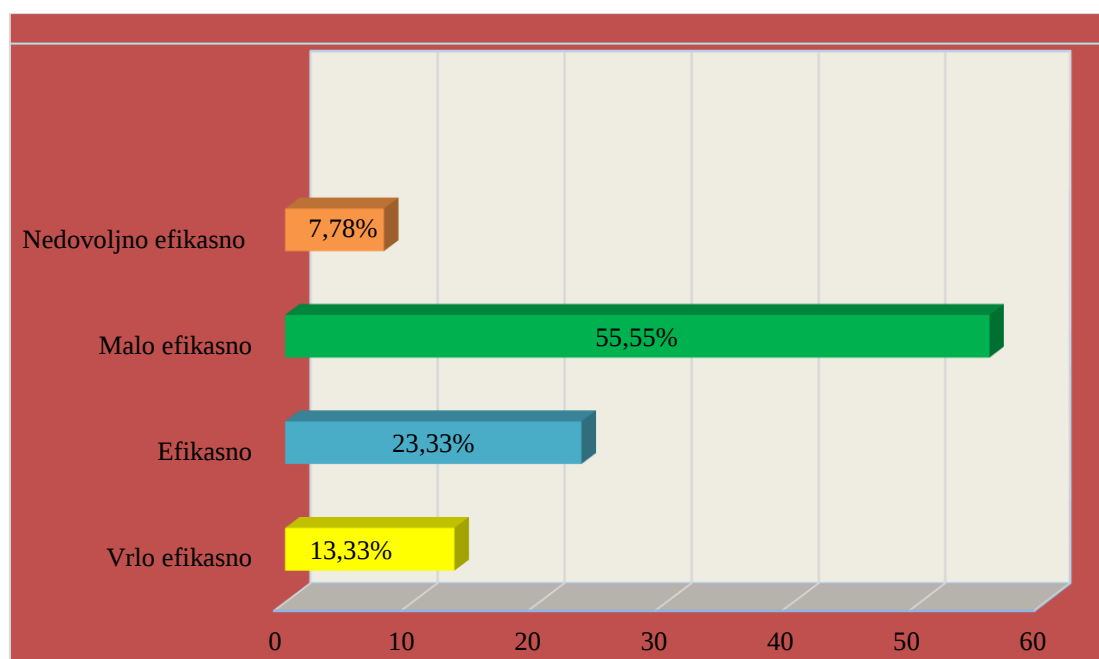

U histogramu 16 prikazani su rezultati koji ukazuju na to da se značajan broj učitelja suočava sa izazovima prilikom obogaćivanja kurikuluma za darovite učenike. Konkretno, 48,89% učitelja izjavljuje da se suočavaju sa nedostatkom vremena za pripremu dodatnih sadržaja, što je najistaknutiji problem. Ovaj izazov može značiti da učitelji nemaju dovoljno vremena da razviju i implementiraju sadržaje koji su prilagođeni potrebama darovitih učenika, što može negativno uticati na kvalitet obrazovanja.

Sljedeći izazov, sa 34,44%, jeste nedostatak resursa, što se odnosi na materijale i tehnologiju potrebnu za obogaćivanje nastave. Učitelji se možda suočavaju sa ograničenim pristupom specijalizovanim alatima i resursima koji bi omogućili kvalitetnije i kreativnije pristupe učenju darovitih učenika.

Ukupno 16,67% učitelja navodi da im nedostaje podrška od strane kolega i nadređenih, što može značiti da učitelji nemaju dovoljno saradnje ili institucionalne podrške u implementaciji obogaćenog kurikuluma. Ovaj faktor može biti značajan jer saradnja i podrška među učiteljima, kao i od strane škole, mogu značajno unaprijediti kvalitet nastave i omogućiti bolju integraciju dodatnih sadržaja za darovite učenike.

Histogram 17 – Procjena trenutnog obogaćivanja kurikuluma za darovite učenike u školi

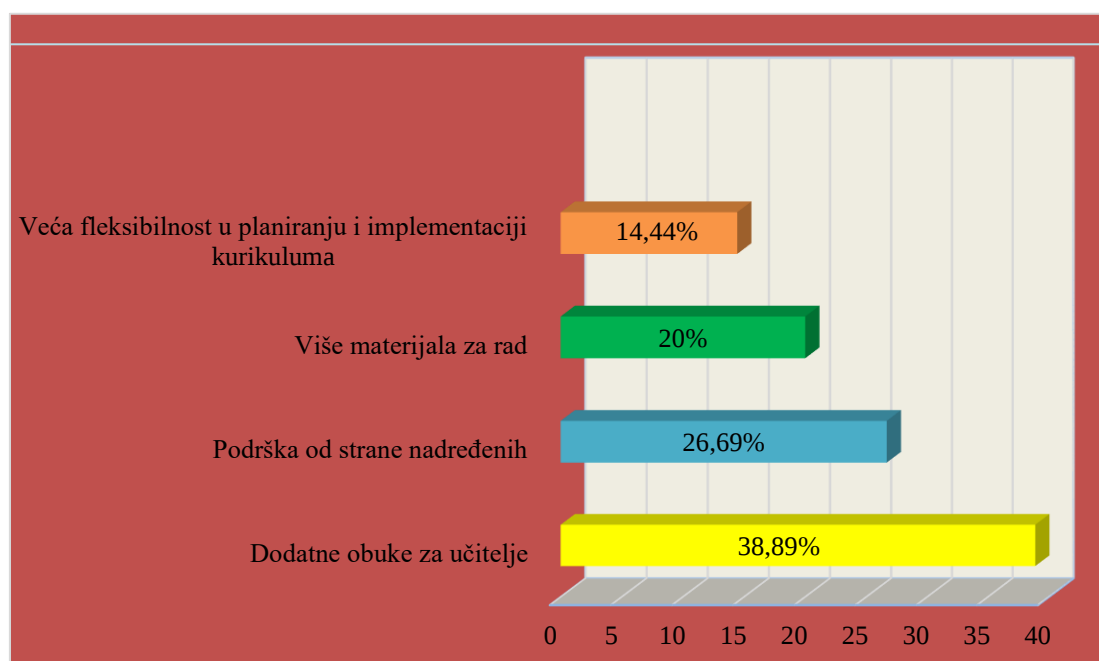

U histogramu 17 prikazani su stavovi učitelja u vezi sa efikasnošću obogaćivanja kurikuluma za darovite učenike. Rezultati pokazuju da 13,33% učitelja smatra da je proces

obogaćivanja vrlo efikasan, dok 23,33% njih ocenjuje da je efikasan. Većina učitelja, njih 55,55%, smatra da je obogaćivanje kurikuluma samo malo efikasno, dok 7,78% smatra da je nedovoljno efikasno.

Ovi podaci ukazuju na to da postoji značajan broj učitelja koji smatra da trenutni kurikulum za darovite učenike ne pruža dovoljno mogućnosti za napredovanje, te da je potrebno unapređenje u smislu većeg fokusa na efikasnost i podršku obogaćivanju sadržaja. Iako manji broj učitelja vidi pozitivan uticaj postojećih praksi, većina smatra da bi se moglo postići bolje rezultate s boljim resursima i većim angažmanom u kreiranju sadržaja koji odgovara specifičnim potrebama darovitih učenika.

Histogram 18 – Resursi koji su potrebni za obogaćivanje kurikuluma za darovite učenike

Prema rezultatima, 38,89% učitelja smatra da je najvažnija dodatna obuka za učitelje, što ukazuje na potrebu za profesionalnim usavršavanjem kako bi se efikasnije radilo s darovitom decom. Ovaj rezultat ukazuje da učitelji prepoznaju važnost kontinuiranog obrazovanja kako bi unaprijedili svoje vještine i bolje prilagodili nastavu specifičnim potrebama darovitih učenika.

Značajnu ulogu igra i podrška od strane nadređenih, koju je navelo 26,69% ispitanika. Ovo ukazuje na to da učitelji smatraju da je od ključne važnosti imati administrativnu i profesionalnu podršku u procesu obogaćivanja kurikuluma.

Takođe, 20% učitelja smatra da bi veća dostupnost materijala za rad poboljšala obogaćivanje kurikuluma, dok 14,44% ističe potrebu za većom fleksibilnošću u planiranju i implementaciji kurikuluma, što naglašava važnost prilagodljivosti i slobode u vaspitno-obrazovnom procesu.

Rezultati ukazuju na to da učitelji prepoznaju višestruke faktore koji utiču na uspješno obogaćivanje kurikuluma za darovite učenike i da su spremni da rade na poboljšanju ovih oblasti kroz dodatnu obuku, bolju podršku i resurse.

Na pitanje koje strategije su koristili kako bi se nosili sa nedostatkom resursa ili vremenskih ograničenja pri implementaciji obogaćenih sadržaja, naši ispitanici su naveli sljedeće:

- Korišćenje digitalnih alata i besplatnih online resursa (30%).
- Povezivanje sadržaja sa drugim predmetima (25%).
- Kreiranje timskih projekata (20%).
- Prilagođavanje postojećih materijala (15%).
- Pomoć drugih kolega (10%).

Na osnovu odgovora učitelja na pitanje o strategijama koje koriste kako bi se nosili sa nedostatkom resursa ili vremenskim ograničenjima prilikom implementacije obogaćenih sadržaja, uočene su određene zajedničke strategije koje omogućavaju efikasnije planiranje i realizaciju obogaćenih kurikuluma.

Prema odgovorima, 30% učitelja koristi digitalne alate i besplatne online resurse, što ukazuje na sve veću dostupnost tehnologije i internetskih resursa koji omogućavaju obogaćivanje nastave uz minimalne dodatne troškove. Ukupno 25% učitelja ističe važnost povezivanja sadržaja sa drugim predmetima. Ova strategija omogućava učenicima da razvijaju šire veštine i povezuju različite oblasti učenja, čime se obogaćuje iskustvo učenika i štedi vrijeme za planiranje. S druge strane, 20% učitelja koristi kreiranje timskih projekata kao način da učenici zajedno istražuju i uče, što ne samo da podstiče timsku dinamiku, već i omogućava učenicima da se bave složenim zadacima koji mogu biti teži za obavljanje samostalno, koristeći dostupne resurse. Ukupno 15% učitelja se odlučuje za prilagođavanje postojećih materijala, što

pokazuje da učitelji pokušavaju da efikasnije koriste resurse koji su im već dostupni, prilagođavajući ih potrebama darovitih učenika. Na kraju, 10% učitelja se oslanja na pomoć drugih kolega kako bi dijelili resurse, ideje i podršku u obogaćivanju nastave, što može doprinijeti boljoj organizaciji i implementaciji kurikuluma.

Ovi odgovori ukazuju na to da učitelji koriste različite strategije kako bi se nosili sa izazovima, a posebno je očigledna potreba za većom podrškom i dostupnošću resursa, kao i za timskom saradnjom među kolegama.

Na pitanje u kojoj mjeri smatraju da je obogaćivanje kurikuluma za darovite učenike povezano sa širim obrazovnim ciljevima škole ili državnim standardima, ispitanici su naveli sljedeće:

- Obogaćivanje je u skladu sa opšim obrazovnim ciljevima škole (32,5%).
- Ne postoji dovoljno jasna povezanost između obogaćivanja i državnih standarda (25%).
- Obogaćivanje omogućava postizanje viših ciljeva obrazovanja kroz kreativne pristupe (22,5%).
- Kurikulum bi trebao da bude više usklađen sa specifičnim potrebama darovitih učenika (15%).
- Obogaćivanje nije dovoljno integrisano u širu sliku obrazovnih ciljeva škole (5%).

Na osnovu odgovora ispitanika na pitanje o povezanosti obogaćivanja kurikuluma za darovite učenike sa širim obrazovnim ciljevima škole ili državnim standardima, možemo zaključiti sljedeće:

- Obogaćivanje u skladu sa obrazovnim ciljevima škole (32,5%): Veći broj ispitanika smatra da je obogaćivanje kurikuluma usklađeno sa širim ciljevima škole, što ukazuje na to da obogaćeni kurikulumi imaju jasan fokus na unapređenje sveukupnog obrazovnog iskustva.
- Nedovoljna povezanost sa državnim standardima (25%): Ovaj odgovor ukazuje na izazove u usklađivanju obogaćenih sadržaja sa obaveznim državnim standardima, sugerišući da postoji prostor za bolje integrisanje specifičnih potreba darovitih učenika u okvir već postavljenih nacionalnih obrazovnih normi.

- Kreativni pristupi kao način postizanja viših ciljeva (22,5%): Ovaj podatak ukazuje da obogaćivanje kurikuluma omogućava učenicima da postignu viši nivo obrazovanja kroz kreativne i inovativne metode, što može doprinijeti jačanju kritičkog razmišljanja i rješavanja problema među darovitim učenicima.
- Kurikulum treba da bude više usklađen sa potrebama darovitih učenika (15%): Ovaj podatak ukazuje na potrebu za još većom personalizacijom kurikuluma, kako bi on bio bolje prilagođen potrebama darovitih učenika, umesto da se sve svodi na standardizovane obrazovne pristupe.
- Obogaćivanje nije dovoljno integrisano u širu sliku ciljeva škole (5%): Manji broj ispitanika smatra da obogaćivanje kurikuluma nije dovoljno povezano sa opštim ciljevima škole, što može biti znak da postoje barijere u implementaciji ovih sadržaja u širem obrazovnom okviru.

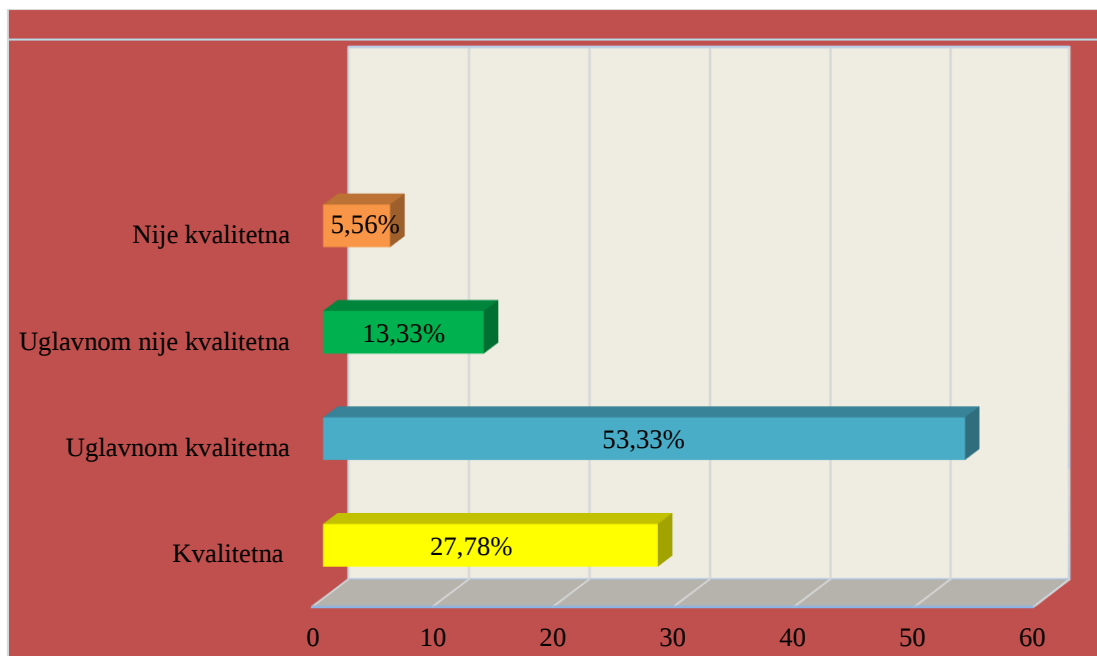
Generalno, rezultati ukazuju na postojanje nekih pozitivnih utisaka o vezi između obogaćivanja kurikuluma i obrazovnih ciljeva škole, ali i na potrebu za dodatnim radom na integraciji obogaćenih sadržaja sa državnim standardima i specifičnim potrebama darovitih učenika.

Shodno predstavljenim rezultatima, možemo potvrditi četvrtu sporednu hipotezu, prema kojoj se pretpostavilo da se učitelji suočavaju sa izazovima u pogledu obogaćivanja školskog kurikuluma dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika.

5.6. Saradnja učitelja sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima

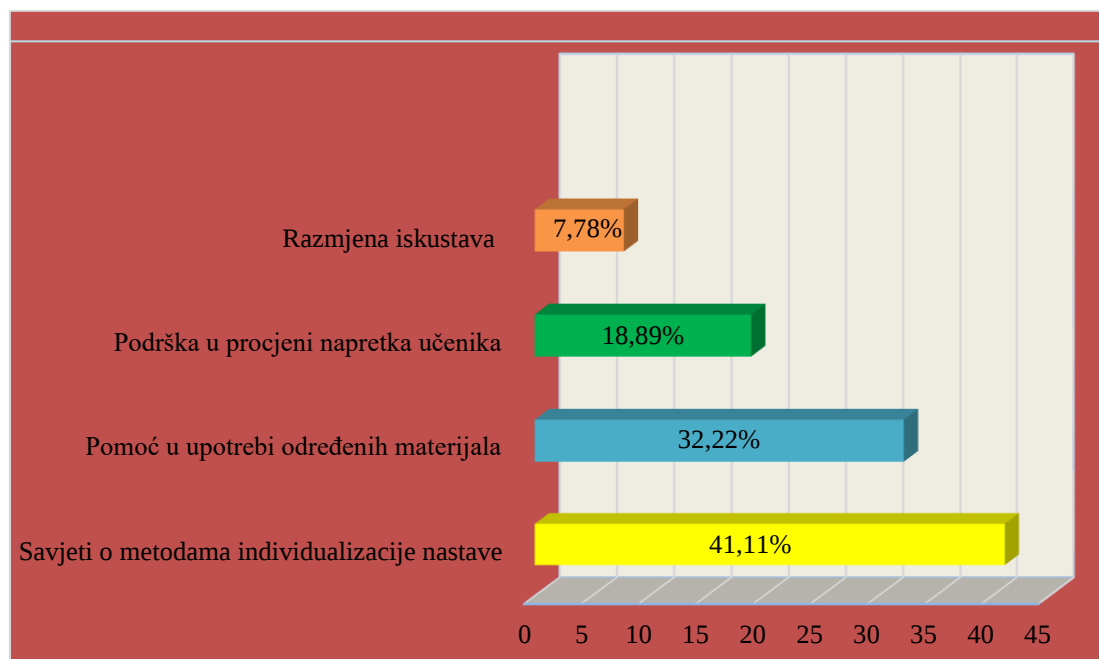
Peta sporedna hipoteza glasi: *Utvrditi da li učitelji sarađuju sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.* Ovu hipotezu smo provjerili pomoću trinaestog i četrnaestog pitanja iz anketnog upitnika za učitelje i anketnog upitnika za stručne saradnike.

Histogram 19 – Kvalitet saradnje učitelja i stručnih saradnika u planiranju i realizaciji vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima

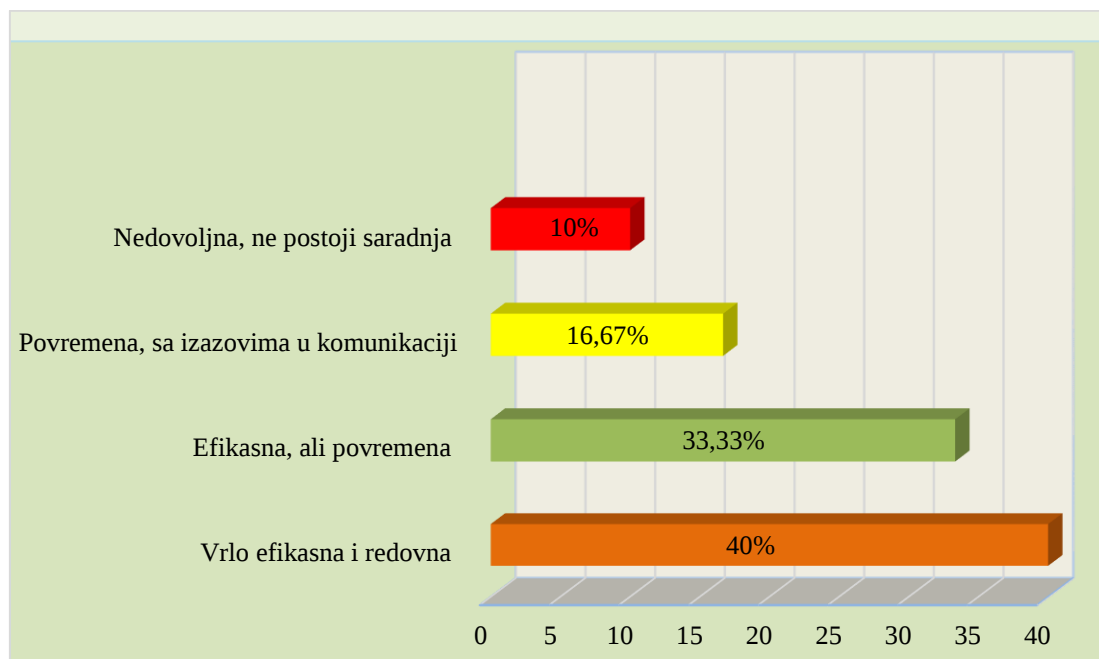
Rezultati prikazani u histogramu 19 ukazuju na to da većina učitelja ima pozitivno iskustvo u saradnji sa stručnim saradnicima prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima. Tačno 27,78% učitelja ocjenjuje svoju saradnju kao veoma kvalitetnu, dok 53,33% smatra da je saradnja uglavnom kvalitetna, ali postoji prostor za poboljšanja. Sa druge strane, 13,33% učitelja iskazuje umjerenu zabrinutost zbog nekvalitetne saradnje, dok samo 5,56% smatra da saradnja nije dovoljna u smislu kvaliteta. Ovi rezultati ukazuju na to da postoji opšta sklonost ka pozitivnoj saradnji, ali i potreba za dodatnim naporima u jačanju međusobnog povezivanja i stručne podrške.

Histogram 20 – Vrste podrške od stručnih saradnika koje učitelji smatraju najkorisnijim u prevazilaženju izazova u radu sa darovitim učenicima

Rezultati iz histograma 20 ukazuju na različite oblike podrške koju učitelji primaju od stručnih saradnika. Prema podacima, 41,11% učitelja se oslanja na savjete stručnih saradnika o metodama individualizacije nastave, što pokazuje značaj personalizovanog pristupa u obrazovanju darovitih učenika. Takođe, 32,22% učitelja dobija pomoć u upotrebi specifičnih materijala, što ukazuje na potrebu za kvalitetnim obrazovnim resursima. Podrška u procjeni napretka učenika prisutna je kod 18,89% učitelja, dok 7,78% učitelja razmjenjuje iskustva sa stručnim saradnicima. Ovi podaci pokazuju da učitelji u značajnoj mjeri koriste stručnu pomoć, ali i da postoji prostor za dalje unapređenje saradnje kako bi se obezbijedila još efikasnija primjena metoda i alata u radu sa darovitim učenicima.

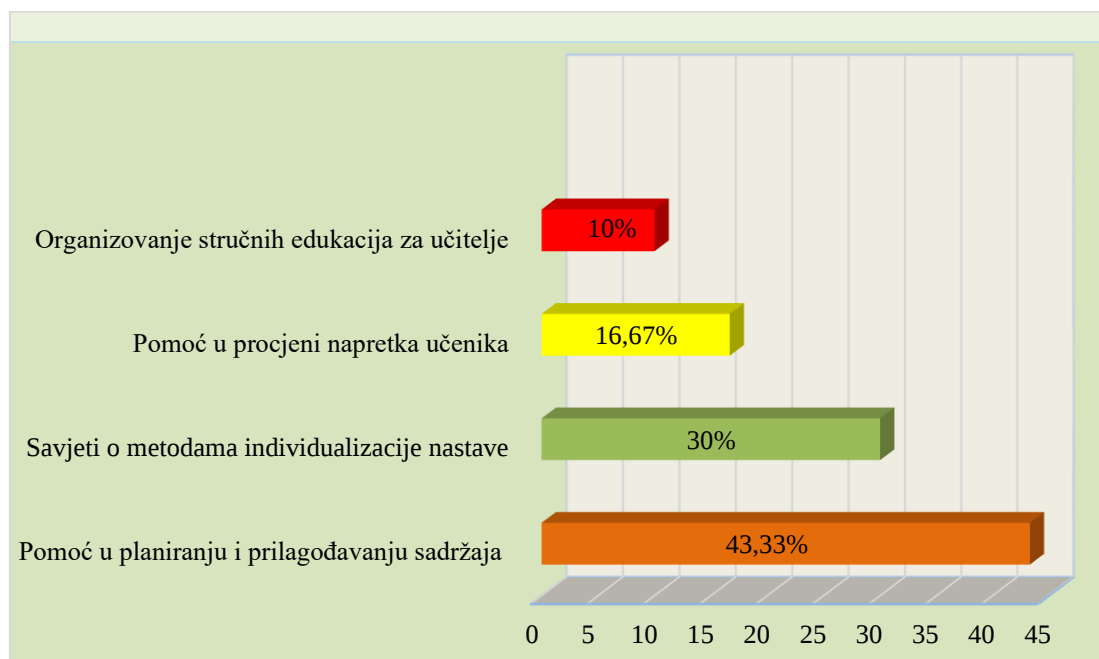
Histogram 21 – Procjena stručnih saradnika o kvalitetu saradnje sa učiteljima prilikom planiranja nastave za darovite učenike

Rezultati iz histograma 21 pokazuju da značajan broj stručnih saradnika ima pozitivan stav prema saradnji sa učiteljima u procesu planiranja nastave za darovite učenike. Naime, 40% stručnih saradnika navodi da je njihova saradnja sa učiteljima kvalitetna, dok 33,33% smatra da je saradnja efikasna, ali povremena. Ipak, postoji i 16,67% stručnih saradnika koji smatraju da saradnja sa učiteljima ima izazove i događa se samo povremeno. Nažalost, 10% stručnih saradnika izjavljuje da uopšte nemaju saradnju sa učiteljima na ovom polju.

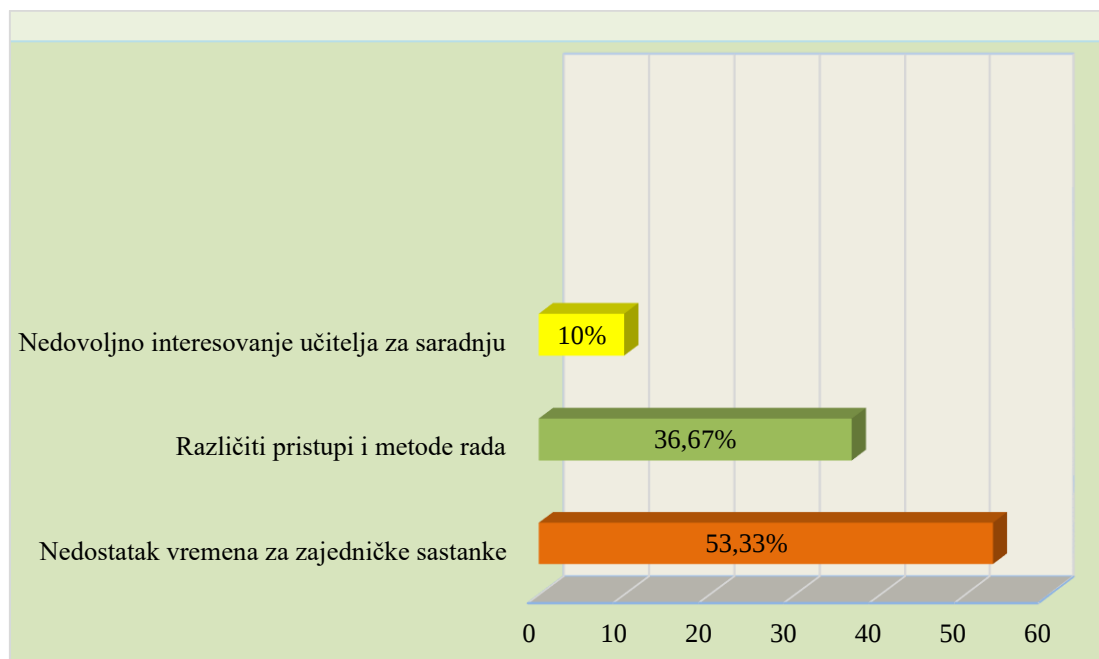
Ovi podaci ukazuju da, iako većina stručnih saradnika ostvaruje određeni nivo saradnje sa učiteljima, postoje i značajni izazovi i prepreke koje otežavaju uspostavljanje konstantne i efikasne saradnje. Ovo može ukazivati na potrebu za dodatnim ulaganjima u organizaciju i planiranje zajedničkog rada, kao i na mogućnost daljih poboljšanja u uslovima koji omogućavaju bolju komunikaciju i koordinaciju između učitelja i stručnih saradnika.

Histogram 22 – Oblik saradnje koji pomaže učiteljima u vezi sa darovitim učenicima

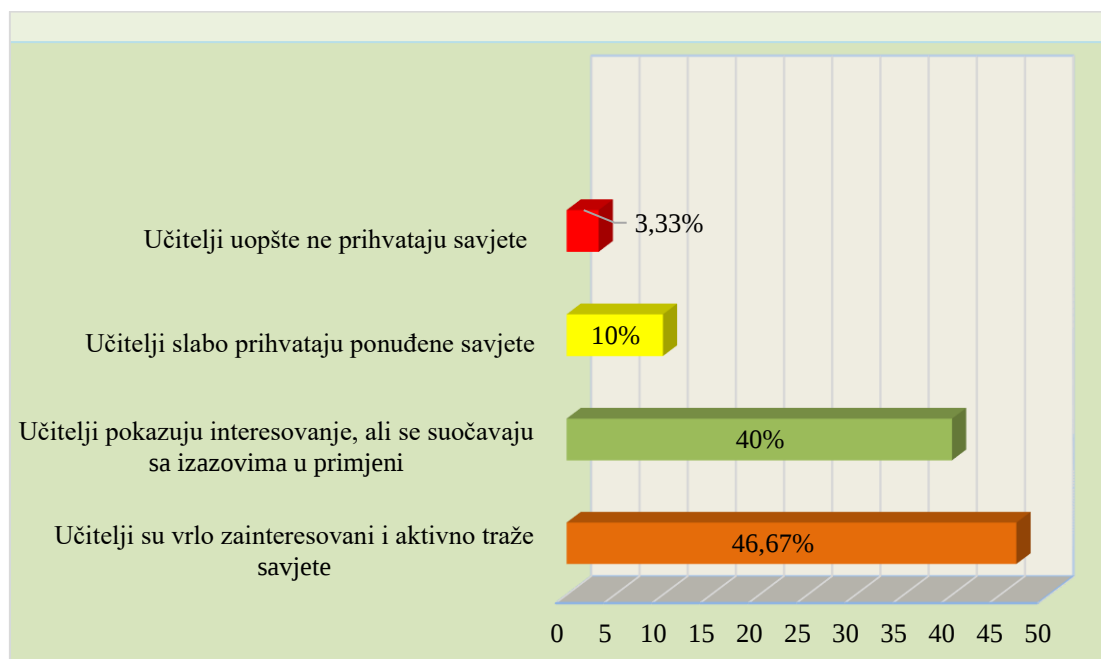
Rezultati u histogramu 22 pokazuju da stručni saradnici najviše vrednuju sugestije vezane za planiranje i prilagođavanje nastave, što je istaknuto od strane 43,33% ispitanika. Takođe, 30% stručnih saradnika smatra da su savjeti o metodama individualizacije nastave od ključne pomoći u procesu edukacije. Pomoć u procjeni napretka učenika je važna za 16,67% stručnih saradnika, dok 10% smatra da organizovanje stručnih edukacija za učitelje može dodatno unaprijediti saradnju i učiniti nastavu efikasnijom. Ovi podaci naglašavaju značaj različitih oblika podrške koja uključuje savjete, procjene i edukaciju kako bi se poboljšala praksa učitelja u radu sa darovitim učenicima.

Histogram 23 – Poteškoće u saradnji sa učiteljima prilikom planiranja nastave za darovite učenike

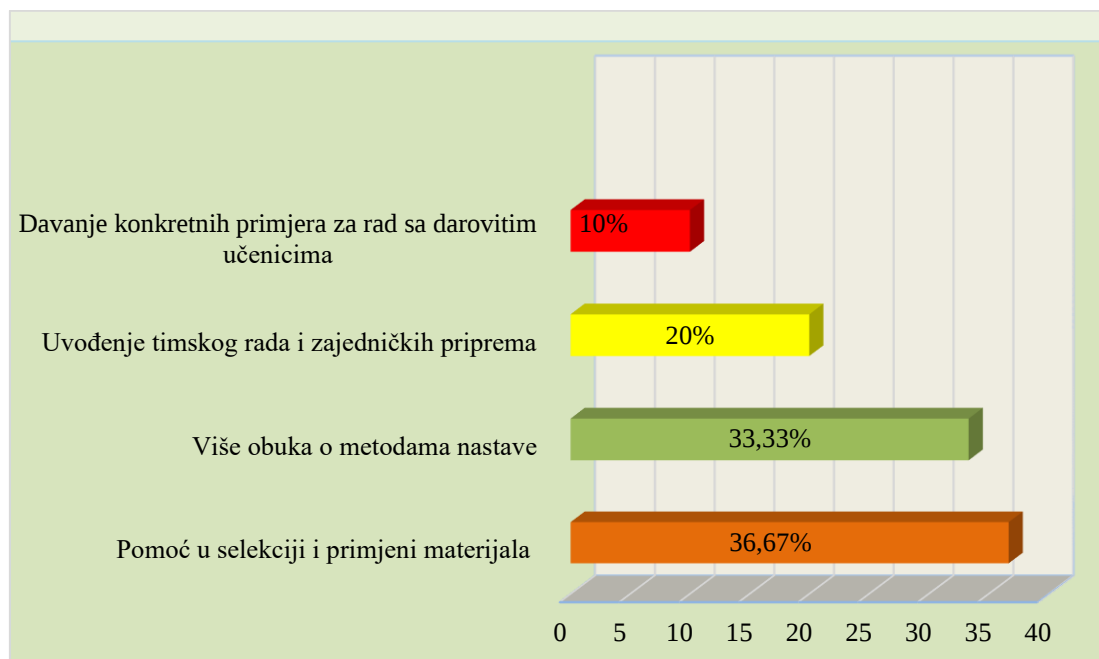
Rezultati prikazani u histogramu 23 ukazuju na izazove koje stručni saradnici suočavaju u saradnji sa učiteljima prilikom planiranja nastave za darovite učenike. Najveći broj stručnih saradnika (53,33%) ističe kao glavnu poteškoću nedostatak vremena za zajedničke sastanke. Ovo ukazuje na važnost organizacije i planiranja vremena kako bi se omogućila efikasna saradnja između učitelja i stručnih saradnika. Pored toga, 36,67% stručnih saradnika navodi različite pristupe i metode rada kao izazov, što može ukazivati na potrebu za usklađivanjem pedagoških metoda i osiguranje da su pristupi učenju koji se koriste efikasni za sve strane. Ukupno 10% stručnih saradnika ističe nedovoljno interesovanje učitelja za saradnju, što sugerise potrebu za većim angažovanjem i motivacijom učitelja u procesu saradnje, kako bi se omogućio bolji rad sa darovitim učenicima.

Histogram 24 – Reakcije učitelja u vezi sa davanjem savjeta za rad sa darovitim učenicima

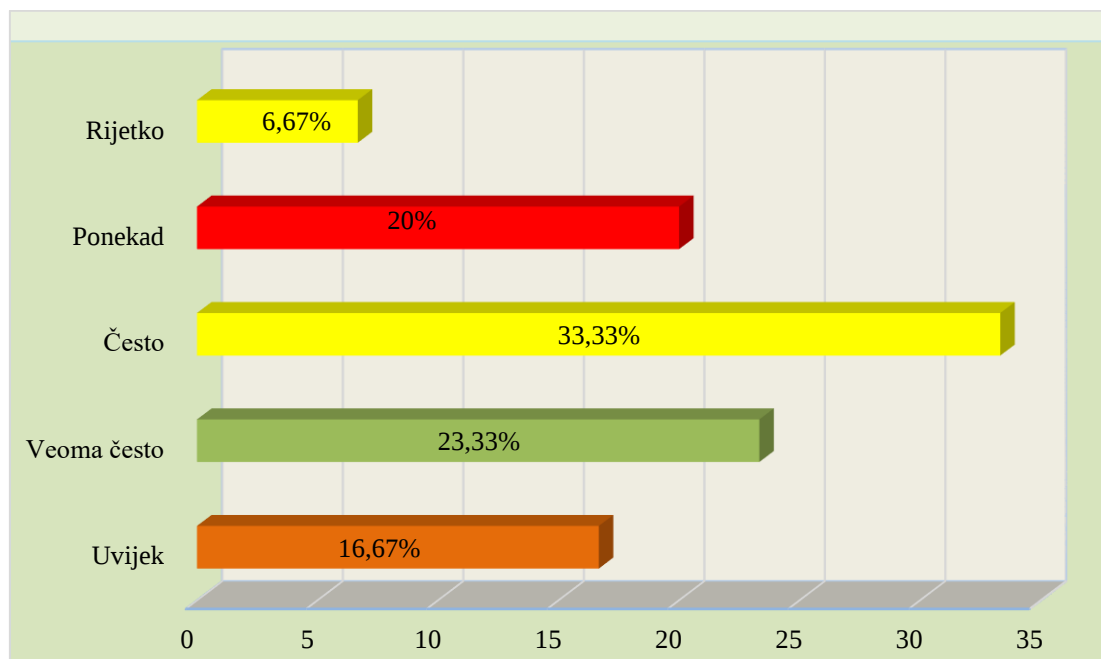
Prema podacima iz histograma 24, 46,67% stručnih saradnika prepoznaje izraženo interesovanje učitelja za savjete o radu s darovitim učenicima. Takođe, 40% stručnih saradnika ističe da učitelji pokazuju interes, ali se suočavaju s teškoćama pri primjeni tih preporuka u svakodnevnom radu. S druge strane, 10% stručnih saradnika izvještava o ograničenoj spremnosti učitelja da prihvate savjete, dok 3,33% navodi da učitelji u potpunosti odbijaju ponuđene stručne smjernice.

Histogram 25 – Vrste podrške koje učitelji žele da dobiju od stručnih saradnika u kontekstu rada sa darovitim učenicima

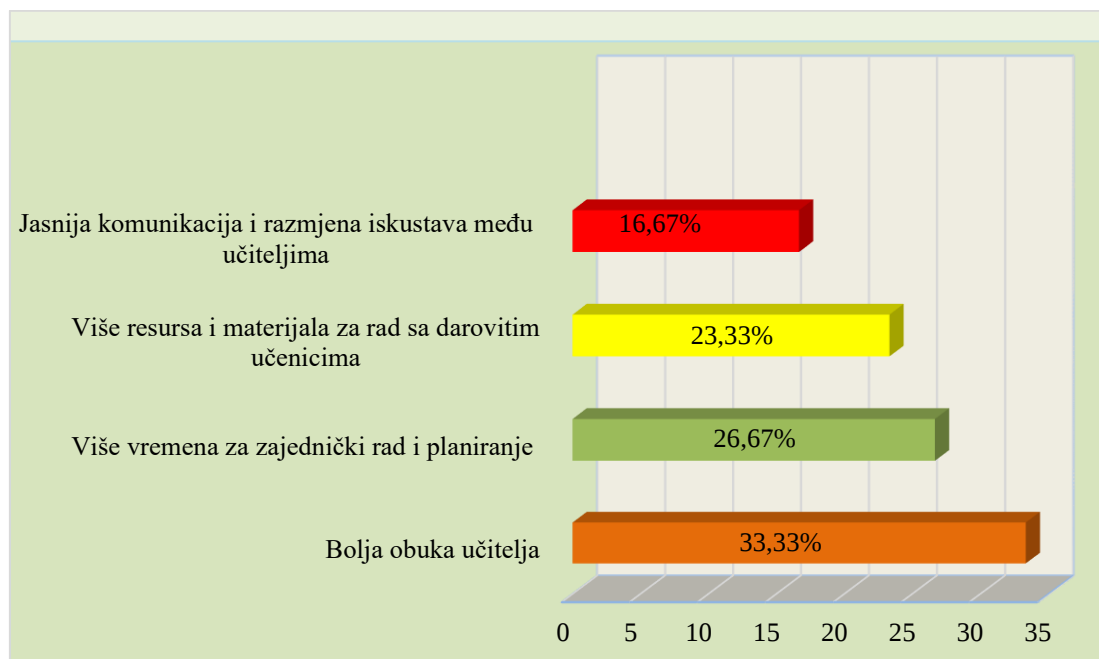
Rezultati prikazani u histogramu 25 otkrivaju raznovrsne oblike podrške koje učitelji traže od stručnih saradnika u radu s darovitim učenicima, s posebnim fokusom na praktičnu primjenu nastavnih materijala. Primjetno je da 36,67% učitelja stavlja naglasak na pomoć u odabiru i korišćenju odgovarajućih materijala kako bi nastavu učinili prilagođenijom darovitim učenicima. Takođe, 33,33% učitelja pokazuje interesovanje za sticanje dodatnih vještina putem obuka koje obuhvataju savremene nastavne metode, čime se ističe značaj stalnog profesionalnog usavršavanja. Dodatno, 20% učitelja traži podršku u razvijanju timskog rada i zajedničkih planiranja, dok 10% preferira konkretne primjere, što ukazuje na potrebu za jasnim smjernicama u praksi. Ovi podaci pokazuju širok raspon potreba među učiteljima, što naglašava važnost sveobuhvatne podrške stručnih saradnika u različitim segmentima obrazovanja darovitih učenika.

Histogram 26 – Učestalost traženja podrške stručnih saradnika od strane učitelja u radu s darovitim učenicima

Podaci prikazani u histogramu 26 ukazuju na različite učestalosti u traženju podrške od strane učitelja za rad s darovitim učenicima. Prema 16,67% stručnih saradnika, učitelji gotovo uvijek traže pomoć, dok 23,33% stručnjaka navodi da se podrška traži vrlo često. Oko 20% stručnih saradnika ističe da učitelji povremeno traže pomoć, dok 6,67% smatra da se to događa rijetko. Ovi podaci ukazuju na to da, iako postoji određeni broj učitelja koji redovno traže podršku, još uvijek je prisutna varijabilnost u učestalosti traženja pomoći u ovom kontekstu.

Histogram 27 – Faktori koji mogu unaprijediti saradnju učitelja i stručnih saradnika u domenu rada sa darovitim učenicima

Prema rezultatima prikazanim u histogramu 27, stručni saradnici smatraju da je za poboljšanje saradnje između učitelja i stručnjaka ključno nekoliko faktora. Tako, 33,33% stručnih saradnika ističe značaj obuka za učitelje, dok 26,67% smatra da je neophodno obezbijediti više materijala i resursa za rad s darovitim učenicima. Oko 16,67% stručnih saradnika navodi da bi jasnija komunikacija i bolja razmjena iskustava među učiteljima značajno unaprijedila saradnju. Ovi nalazi pokazuju da stručni saradnici prepoznaju potrebu za dodatnim obrazovanjem, resursima i otvorenom komunikacijom kao ključnim elementima za efikasniji rad u obrazovanju darovitih učenika.

U skladu sa dobijenim rezultatima, možemo potvrditi petu sporednu hipotezu, prema kojoj se pretpostavilo da učitelji sarađuju sa stručnim saradnicima u svrhu prevazilaženja izazova prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

Shodno potvrđenim sporednim hipotezama, možemo prihvatiti glavnu hipotezu prema kojoj se pretpostavilo da se učitelji suočavaju sa izazovima prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima.

DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je sprovedeno s ciljem da se ispita sa kojim se izazovima učitelji susrijeću prilikom planiranja i realizacije vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima. U istraživanju je učestvovalo 130 učitelja i 30 stručnih saradnika. Ukupno je anketirano 90 učitelja, dok je 40 učitelja bilo uključeno u intervju, dok su svi stručni saradnici učestvovali u anketi. Ovaj uzorak omogućava detaljan uvid u izazove sa kojima se suočavaju nastavnici i stručni saradnici u kontekstu obrazovanja darovitih učenika.

Rezultati pokazuju da učitelji prepoznaju brojne izazove u procesu identifikacije darovitih učenika. Najveći problem, prema 22,5% učitelja, predstavlja nedostatak jasnih kriterijuma koji bi im olakšali prepoznavanje darovitosti, što može dovesti do propuštenih prilika za rad s ovim učenicima. Takođe, 20% učitelja ističe da standardni obrazovni program ne uzima u obzir specifične talente učenika, što otežava njihovu identifikaciju. Sličnost u ponašanju darovitih učenika i onih sa problemima u pažnji, koju ukazuje 17,5% učitelja, dodatno komplikuje prepoznavanje darovitosti. Dodatno, 15% učitelja naglašava da je fokus na završavanju nastavnog gradiva otežao mogućnost za individualizovan pristup učenicima. Prepoznavanje razlike između darovitosti i naprednih radnih navika, prema 12,5% učitelja, takođe predstavlja izazov.

Učitelji smatraju da bi specifični testovi za procjenu darovitosti i obuka o karakteristikama darovitih učenika, prema 32,5% i 30% učitelja, mogli značajno pomoći u ovom procesu. Takođe, važan resurs su školski psiholozi, što 15% učitelja smatra ključnim za dalju podršku. Vrijeme i resursi za rad u manjim grupama s darovitim učenicima, prema 10% učitelja, predstavljaju dodatnu priliku za bolju identifikaciju i podršku. Učitelji smatraju da bi informativne radionice i podrška škole u obliku fleksibilnih planova rada mogli poboljšati rad s darovitim učenicima. Ovi rezultati jasno ukazuju na potrebu za usklađivanjem nastavnih metoda, resursa i podrške kako bi se učiteljima olakšao proces rada sa darovitim učenicima.

Na pitanje s kojim specifičnim izazovima se učitelji susreću prilikom implementacije metodičkih oblika rada s darovitim učenicima, izdvojeni su ključni problemi. Najveći broj učitelja (27,5%) ukazuje na teškoće u prilagođavanju nastavnih sadržaja specifičnim potrebama darovitih učenika, što ističe potrebu za fleksibilnijim planovima nastave. Takođe, 25% učitelja

smatra da ograničeno vrijeme za individualizovani rad značajno otežava pružanje adekvatne podrške. Nedostatak materijala za diferencijaciju nastave, prema 22,5% učitelja, dodatno komplikuje prilagođavanje metoda. 15% učitelja se suočava sa složenostima u praćenju napredovanja darovitih učenika, dok 7,5% ističe pritisak na postizanje standarda u nastavi koji smanjuje prostor za personalizovane pristupe. Ukupno 2,5% učitelja navodi različite stilove učenja među učenicima kao izazov koji otežava uniformnost nastavnih metoda. Ovi rezultati ukazuju na to da se učitelji suočavaju s nizom prepreka koje otežavaju efikasnu implementaciju metodičkih oblika rada, ističući potrebu za boljim resursima, podrškom i fleksibilnošću u obrazovnim planovima.

Kada je riječ o procjeni uspješnosti metoda rada sa darovitim učenicima, učitelji su ukazali na nekoliko ključnih strategija. Najveći broj učitelja (32,5%) koristi povratne informacije od učenika kao glavni način evaluacije, jer im omogućava neposredno uočavanje problema i napretka, 30% učitelja se oslanja na ocjene i napredak na testovima kao kvantitativni pokazatelj uspješnosti, dok 25% prati angažovanje učenika tokom časova, što pruža uvid u motivaciju i sposobnost razumijevanja gradiva. Manji broj učitelja (7,5%) analizira postignute ciljeve i zadatke, dok 2,5% koristi zajedničke projekte s vršnjacima kao indikator uspješnosti. Takođe, 2,5% učitelja uključuje komunikaciju s roditeljima kako bi dobili dodatne uvide o napretku učenika. Ovaj pristup ukazuje na korišćenje kombinacije kvantitativnih i kvalitativnih metoda koje omogućavaju učiteljima da sagledaju sve aspekte razvoja darovitih učenika i prilagode svoj rad.

Na pitanje koje vrste podrške ili resursa bi najviše pomogle u radu sa darovitim učenicima, učitelji su najviše naglasili važnost stručnih obuka o metodama rada (30%). Ove obuke mogu učiteljima pomoći da steknu potrebna znanja i vještine za efikasan rad s darovitim učenicima. Radionice za razmjenu iskustava sa kolegama, koje je spomenulo 5% učitelja, ukazuju na važnost međusobne saradnje i dijeljenja uspješnih praksi.

Prema podacima, najzastupljenija strategija među učiteljima (30%) jeste korišćenje digitalnih alata i besplatnih online resursa. Ova strategija omogućava učiteljima da obogate nastavu sa minimalnim troškovima i koriste resurse koji su lako dostupni putem interneta, čime prevazilaze prepreke kao što su nedostatak fizičkih materijala. Takođe, pristup besplatnim online resursima može pomoći u stvaranju dinamične i interaktivne nastave, koja je često ključna za angažovanje darovitih učenika.

Zanimljivo je da 15% učitelja smatra da kurikulum treba biti više usklađen sa specifičnim potrebama darovitih učenika, što ukazuje na potrebu za daljim unapređenjem personalizacije nastave, umjesto da se oslanja samo na generalne obrazovne pristupe koji možda nijesu dovoljno izazovni za darovite učenike. Takođe, 5% učitelja smatra da obogaćivanje kurikuluma nije dovoljno integrisano u širu obrazovnu sliku škole, što može ukazivati na prepreke u implementaciji ovih sadržaja na institucionalnom nivou.

Kada se razmatra saradnja između učitelja i stručnih saradnika, rezultati pokazuju da je saradnja uglavnom pozitivna, ali postoje određeni izazovi. Naime, 40% stručnih saradnika ocenjuje saradnju sa učiteljima kao kvalitetnu, dok 33,33% smatra da je saradnja efikasna, ali povremena. Ipak, 16,67% stručnih saradnika smatra da saradnja sa učiteljima ima izazove, a 10% stručnih saradnika navodi da uopšte nemaju saradnju sa učiteljima na ovom polju. Ovi podaci ukazuju na potrebu za dodatnim radom na organizaciji i koordinaciji saradnje između učitelja i stručnih saradnika, što bi moglo doprinijeti boljoj implementaciji obogaćenih kurikuluma i efektivnijoj podršci darovitim učenicima.

Smatrali smo je jedno od potencijalnih izazova mogao biti nedostatak zainteresovanosti ispitanika za učešće u istraživanju, što bi moglo uticati na kvalitet podataka. Takođe, mogući metodološki problem predstavlja i nedovoljno reprezentativan uzorak, koji može ograničiti generalizaciju rezultata. Dodatno, iako će istraživanje pružiti uvid u izazove sa kojima se učitelji susreću u radu sa darovitim učenicima, postoji mogućnost da ne pruži potpuno objektivnu sliku o ključnim teškoćama u njihovoj svakodnevnoj praksi.

Pored navedenih, mogu se identifikovati i dodatna metodološka ograničenja koja mogu uticati na validnost i interpretaciju rezultata istraživanja. Jedno od takvih ograničenja odnosi se na mogućnost subjektivnosti odgovora ispitanika, jer učitelji i stručni saradnici mogu iznositi svoje stavove koji su pod uticajem ličnih iskustava, stavova i trenutnih okolnosti u vaspitno-obrazovnoj praksi.

Takođe, s obzirom na specifičnost istraživačkog pitanja, istraživanje se oslanja na samoopservaciju učitelja i stručnih saradnika, što može dovesti do pretjerane introspekcije i manje tačnih prikaza stvarnih problema. Moguće je da učitelji, zbog stresa ili nedostatka vremena, ne prepoznaju sve izazove sa kojima se suočavaju, ili ih ne žele iznositi iz različitih razloga, poput straha od kritikovanja ili nedostatka podrške.

S obzirom na ove okolnosti, smatramo da bi bilo korisno sprovesti dodatna istraživanja koja bi detaljnije ispitivala izazove sa kojima se učitelji suočavaju u radu sa darovitim učenicima. Takođe, interesantno bi bilo uključiti i mišljenja roditelja darovitih učenika, kako bi se dobila šira perspektiva o izazovima u obrazovanju ove specifične grupe.

ZAKLJUČAK

U podržavajućem školskom okruženju, učenici i učitelji grade međusobno poštovanje i uvažavanje. Svi učenici se osjećaju vrijednovano, a učitelji su svjesni kako razvojne potrebe utiču na učenje. Međutim, neki učenici mogu razviti svoje darove ili talente brže od svog uzrasta ili iskustva. Naša je odgovornost kao učitelja da angažujemo i podržimo ove darove i talente.

Ponekad, kategorizacija i označavanje učenika mogu učiniti da se osjećamo nesigurno. Na kraju, svi znamo da su svi naši učenici posebni na svoj način. Darovitost nije fiksna – svi učenici imaju sposobnost i potencijal da postignu izuzetne rezultate i svi učenici imaju posebne talente i snage. Važno je pronaći način da se njeguju ti talenti i snage na način koji omogućava učenicima da razviju svoj potencijal do maksimuma.

Sadržaj kurikulumu pripremljenog za darovite pojedince mora biti prilagođen njihovim interesovanjima i sposobnostima, koristeći strategije diferencijacije kurikulumu koje omogućavaju obogaćivanje i produbljivanje učenja (Akintunde & Fagbemi). Obogaćivanje predstavlja praksu diverzifikacije i obogaćivanja programa koji odgovaraju interesima i potrebama darovitih pojedinaca, omogućavajući im da rade sa svojim vršnjacima i u redovnim učionicama.

Svi učenici imaju pravo da svakog dana nauče nešto novo, ali prilagođavanje nastave različitim sposobnostima učenika predstavlja veliki izazov. Često, daroviti učenici mogu biti nedovoljno izazvani ili stimulisani (Ronksley-Pavia & Neumann, 2020). Može doći do nesklada između načina na koji oni preferiraju da uče i načina na koji se poučavaju. Ovo može potencijalno dovesti do problema u ponašanju, samopouzdanju i odnosima sa vršnjacima.

Darovita djeca imaju specifične potrebe u učenju, koje, ako se ne zadovolje, mogu dovesti do frustracije, gubitka samopouzdanja, dosade, lijenosti i nedostatka postignuća (Koprivica, 2023). Ako darovito dijete nije prepoznato, brzo postaje nezainteresovano za sadržaj koji se predaje (Nikčević, 2023). Daroviti učenici imaju napredniju bazu znanja u poređenju sa svojim vršnjacima koji nisu daroviti. Dakle, ono što je za učenike koji nijesu daroviti novo gradivo, za darovite učenike može biti samo materijal za vježbanje (Đorđević, 2005). Ako darovito dijete nije prepoznato, brzo nadmašuje svoje vršnjake i postaje naviknuto na opušten pristup učenju, što može stvoriti ozbiljne teškoće u učenju kada se susretne s teškim i složenim materijalima u višim fazama obrazovanja.

LITERATURA

1. Akintunde, D. O., & Fagbemi, O. O. (2014). Education of the gifted/talented students in Nigeria: A justification. *Journal of Education and Practice*, 5(33), 1–10.
2. Adžić, D. (2011). Darovitost i rad s darovitim učenicima, kako teoriju prenijeti u praksu. *Život i škola*, 25(57), 171–184.
3. Bahia, S., & Trindade, J. P. (2013). Turning the old into new: Integrating creativity into education. In F. H. R. Piske & S. Bahia (Eds.), *Creativity in School: Developing Potentials, High Abilities/Giftedness (AH/SD), and Talents* (pp. XX–XX). Curitiba: Juruá.
4. Baudson, T. G., & Preckel, F. (2013). Teachers' implicit personality theories about the gifted: An experimental approach. *School Psychology Quarterly*, 28, 37–46.
5. Baudson, T. G., & Preckel, F. (2015). Gifted and maladjusted? Implicit attitudes and automatic associations related to gifted children. *American Educational Research Journal*, 52(6), 1160–1184.
6. Burney, V. H. (2008). Applications of social cognitive theory to gifted education. *Roeper Review*, 30 (2), 130–139.
7. Carman, C. (2013). Comparing Apples and Oranges: Fifteen Years of Definitions of Giftedness in Research. *Journal of Advanced Academics*, 24 (1), 52-70.
8. Clinkenbeard, P. R. (1996). Motivation in gifted students: A literature review. *Roeper Review*, 19(4), 202–208.
9. Csikszentmihalyi, M. (1991). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York, NY: Harper Perennial.
10. Čudina-Obradović, M. (1991). *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Davis, G. A., & Rimm, S. B. (2004). *Education of the gifted and talented* (5th ed.). Pearson Education.
12. Đorđević, B. (2005). *Darovitost i kreativnost dece i mladih*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.

13. Fabio, R. A., & Buzzai, C. (2020). Creativity, emotional intelligence and coping style in intellectually gifted adults. *Current Psychology*, 41, 1191–1197.
14. Gallagher, J. (2008). Psychology, psychologists, and gifted students. In S. I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children* (pp. 1–12). New York, NY: Springer.
15. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.
16. Gagné, F. (1985). Giftedness and talent: Reexamining a reexamination of the definitions. *Gifted Child Quarterly*, 29(3), 103–112.
17. Garrett, E., Shennan, I., Woodroffe, S.A., Cisternas, M., Hocking, E.P., & Gulliver, P. (2015) Reconstructing paleoseismic deformation, 2: 1000 years of great earthquakes at Chucalén, south central Chile. *Quaternary Science Reviews*, 113 (1), 112-122.
18. George, D. (2004). *Obrazovanje darovitih*. Zagreb: Eduka.
19. Hornstra, L. et.al. (2020). Motivating gifted and non-gifted students in regular primary schools: A self-determination perspective. *Learning and Individual Differences*, 80 (1), 21-35.
20. Kettler, T., Oveross, M. E., & Bishop, J. (2017). Gifted education in preschool: Perceived barriers and benefits of program development. *Journal of Research in Childhood Education*, 31(1), 1–18.
21. Kilian, B., Hofer, M., & Kahnle, C. (2013). Conflicts between on-task and off-task behaviors in the classroom: The influences of parental monitoring, peer value orientations, students' goals, and their value orientations. *Social Psychology of Education* 16(1), 77-94.
22. Koprivica, M. (2023). *Uloga učitelja u motivaciji darovitih učenika*. Master rad. Nikšić: Filozofski fakultet.
23. Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
24. Krijan, I. P., & Borić, E. (2015). Teachers' attitudes toward gifted students and differences in attitudes regarding the years of teaching. *Croatian Journal of Education*, 17, 165–178.
25. Lubinski, D., Benbow, C. P., & Kell, H. J. (2014). Life paths and accomplishments of mathematically precocious males and females four decades later. *Psychological*

Science, 25, 2217–2232.

26. Makel, M. C., et al. (2016). When lightning strikes twice: Profoundly gifted, profoundly accomplished. *Psychological Science*, 27, 1004–1018.
27. McCoach, D. B., & Flake, J. K. (2018). The role of motivation. In S. I. Pfeiffer, E. Shaunessy-Dedrick, & M. Foley-Nicpon (Eds.), *APA handbook of giftedness and talent*, 3 (1), 201–213.
28. Maksić, S. i Jošić, S. (2021). Scaffolding the development of creativity from the students' perspective. *Thinking Skills and Creativity*, 41 (1), 213 – 227.
29. Matthew T. et.al. (2016). The impact of the nomination stage on gifted program identification: A comprehensive psychometric analysis. *Gifted Child Quarterly*. 60 (1), 258–78.
30. Meier, E., Vogl, K., & Preckel, F. (2014). Motivational characteristics of students in gifted classes: The pivotal role of need for cognition. *Learning and Individual Differences*, 33, 39–46.
31. Melo, A. S., & Almeida, L. S. (2007). Early identification of giftedness: Some issues and proposals. *Giftedness*, 8, 27–43.
32. Milić, S. i Simeunović, V. (2013). Kompetencije nastavnika za rad sa darovitim učenicima. *Nova škola*, 8 (2), 40-51.
33. Milović, R. (2023). *Oblici vaspitno-obrazovnog rada sa darovitom djecom u drugom ciklusu osnovne škole*. Master rad. Nikšić: Filozofski fakultet.
34. Mulrine, C. F. (2007). Creating a virtual learning environment for gifted and talented learners. *Gifted Child Today*, 30(2), 37–40.
35. Nikčević-Milković, A. (2021). Procjene nastavnika o stanju i potrebama rada s darovitim učenicima u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj. *Napredak*, 162 (1-2), 27-55.
36. Nikčević, A. (2023). *Organizacija timova za podršku darovitim učenicima u osnovnim školama u Nikšiću*. Master rad. Nikšić: Filozofski fakultet.
37. Okoye, M. D. (2013). Roles of parents and teachers in the identification and development of gifted/talented students. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 25–35.

38. Peters-Scott J. et al. (2019). Effects of local norms on racial and ethnic representation in gifted education. *AERA Open*, 5 (1), 1–18.
39. Piske, F. H. R., Stoltz, T., & Machado, J. (2014). Creative Education for Gifted Children. *Creative Education*, 5, 347–352.
40. Pleić, N. (2010). Mišljenje i stavovi učitelja o darovitim učenicima. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* 59 (1), 19-37.
41. Preckel, F., Baudson, T. G., Krolak-Schwerdt, S., & Glock, S. (2015). Gifted and maladjusted? Implicit attitudes and automatic associations related to gifted children. *American Educational Research Journal*, 52(6), 1160–1184.
42. Reid, E., & Horváthová, B. (2016). Teacher Training Programs for Gifted Education with Focus on Sustainability. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 18 (1), 66-74.
43. Renzulli, J. S. (1986). *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity*. In R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (pp. 53–92). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
44. Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *National Association for Gifted Children*, 150–159.
45. Robins, J., & Chandler, K. (Eds.). (2013). *What works: 25 years of curriculum development and research (2nd ed.)*. Prufrock Press, Waco, TX.
46. Ronksley-Pavia, M., & Neumann, M. M. (2020). Conceptualising gifted student (dis) engagement through the lens of learner (re) engagement. *Education Sciences*, 10(1), 274–285.
47. Siegle, D., & Powell, T. (2004). Exploring teacher biases when nominating students for gifted programs. *Gifted Child Quarterly*, 48, 21–29.
48. Sisk, D. (2008) Engaging the Spiritual Intelligence of Gifted Students to Build Global Awareness in the Classroom. *Roeper Review* 30 (1), 12-24.
49. Sternberg, R. J., & Davidson, J. E. (2005). *Conceptions of giftedness*. Cambridge University Press.

50. Stipić, M., Lungulov, B. (2012). *Obrazovanje darovitih u inkluzivnom kontekstu*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu.
51. Szymanski A., Croft L., Godor B. (2018). Determining attitudes toward ability: A new tool for new understanding. *J. Adv. Acad.* 29 (2), 29–55.
52. Tanner, D., & Tanner, L. M. (1989). *Curriculum development: Theory into practice* (2nd ed.). New York: Macmillan.
53. Tasca, I., et al. (2024). Behavioral and socio-emotional disorders in intellectual giftedness: A systematic review. *Child Psychiatry and Human Development*, 55(2), 768–789.
54. Troxclair, D. A. (2013). Preservice teacher attitudes toward giftedness. *Roeper Review*, 35, 58–64.
55. Terman, L. M. (1925). *Genetic studies of genius*. Stanford University Press.
56. Valenčić Štemberger, A (2021). Informirnost pedagoških radnika za rad s darovitim djecom u Sloveniji. *Varaždinski učitelj- digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 7(4), 2-12.
57. VanTassel-Baska, J. (1996). The development of talent through curriculum. *Roeper Review*, 18, 98–102.
58. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
59. Vranjković, L. (2010). Daroviti učenici. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(24), 253–258.
60. Zeigler, A., & Raul, T. (2000). Myth and Reality: A review of empirical research studies on giftedness. *High Ability Studies*, 11(2), 113–136.
61. Winner, E. (2005). *Gifted children: Myths and realities*. Basic Books.

PRILOZI

Prilog 1 – Anketni upitnik za učitelje

Poštovane kolegice i kolege,

Sprovodimo istraživanje na temu „Izazovi učitelja u radu sa darovitim učenicima,” koje je dio izrade master rada. Vaše učešće i mišljenja su od izuzetnog značaja za razumijevanje izazova sa kojima se učitelji susrijeću u praksi. Pomoću vaših odgovora, moći ćemo da dođemo do dragocjenih saznanja i predloga za unapređenje rada sa darovitim učenicima.

Zahvaljujemo vam na vremenu i doprinosu ovom istraživanju!

Pol

- a) Muški
- b) Ženski

Godine radnog staža:

- a) Od 0 do 10
- b) Od 11 do 20
- c) Od 21 do 30
- d) Preko 30

Stručna sprema:

- a) Visoka stručna sprema
- b) Viša stručna sprema
- c) Završene master studije

1. Koliko često se suočavate sa izazovima prilikom prepoznavanja darovitih učenika?

- a) Veoma često
- b) Često
- c) Ponekad

d) Rijetko

2. Koji su najčešći izazovi sa kojima se suočavate prilikom prepoznavanja darovitih učenika?

- a) Nedostatak specifičnih alata i kriterijuma za procjenu
- b) Manjak vremena za posvećivanje pažnje darovitim učenicima
- c) Ograničeno znanje o karakteristikama darovitih učenika
- d) Nedovoljna podrška škole
- e) Nešto drugo _____

3. Da li su značajne dodatne dodatne obuke za lakše prepoznavanje darovitih učenika?

- a) Značajno je
- b) Uglavnom je značajno
- c) Uglavnom nije značajno
- d) Nije značajno

4. Koliko često se suočavate sa izazovima prilikom primjene metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima?

- a) Veoma često
- b) Često
- c) Ponekad
- d) Rijetko

5. Koji faktori utiču na sposobnost učitelja da efikasno rade sa darovitim učenicima?

6. Da li su postojeći metodički oblici rada efikasni za nastavu sa darovitim učenicima?

- a) Efikasni su
- b) Uglavnom su efikasni
- c) Uglavnom nijesu efikasni
- d) Nijesu efikasni

7. Koji su dodatni resursi važni za poboljšanje rada sa darovitim učenicima?

- a) Dodatne obuke za učitelje
- b) Saradnja stručnim saradnicima
- c) Informativne radionice o darovitosti
- d) Vrijeme za timski rad i saradnju sa kolegama
- e) Nešto drugo _____

8. Sa kojima izazovima se suočavate prilikom izrade individualizovanih planova učenja za darovite učenike?

9. Da li smatrate da ste spremni za kreiranje individualizovanih planova učenja za darovite učenike?

- a) Veoma sam spreman/a
- b) Spreman/a sam
- c) Neodlučan/a sam
- d) Nespreman/a sam

10. Sa kojim izazovima se suočavate prilikom obogaćivanja kurikuluma za darovite učenike?

- a) Nedostatak vremena za pripremu dodatnih sadržaja
- b) Nedostatak resursa

- c) Nepostojanje podrške od kolega i nadređenih
- d) Nešto drugo _____ -

11. Da li se trenutni kurikulum obogaćuje efikasno za darovite učenike?

- a) Vrlo efikasno
- b) Efikasno
- c) Malo efikasno
- d) Nedovoljno efikasno

12. Koji su resursi potrebni za obogaćivanje kurikuluma za darovite učenike?

- a) Dodatne obuke za učitelje
- b) Podrška od strane nadređenih
- c) Više materijala za rad
- d) Veća fleksibilnost u planiranju i implementaciji kurikuluma

13. Da li je saradnja sa stručnim saradnicima kvalitetna u planiranju i realizaciji vaspitno-obrazovnog rada sa darovitim učenicima?

- a) Kvalitetna je
- b) Uglavnom je kvalitetna
- c) Uglavnom nije kvalitetna
- d) Nije kvalitetna

14. Koju vrstu podrške od stručnih saradnika smatrate najkorisnijom u prevazilaženju izazova u radu sa darovitim učenicima?

- a) Savjeti o metodama individualizacije nastave
- b) Pomoć u upotrebi određenih materijala

- c) Pomoć u procjeni napretka učenika
- d) Razmjena iskustava
- e) Nešto drugo_____ -

Prilog 2 – Fokus grupni intervju za učitelje

- **Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom uočavanja potencijalno darovitih učenika**
 - Koje situacije ili faktori najviše otežavaju prepoznavanje potencijalno darovitih učenika u učionici?
 - Na koji način obično pristupate identifikaciji učenika koji imaju potencijal za darovitost?
 - Koje strategije najbolje pomažu u prepoznavanju darovitih učenika?
- **Izazovi sa kojima se učitelji suočavaju prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima**
 - Sa kojim specifičnim izazovima se suočavaju učitelji prilikom implementacije metodičkih oblika rada sa darovitim učenicima?
 - Na koji način procjenjujete uspješnost svojih metoda rada sa darovitim učenicima?
 - Koje vrste podrške ili resursa bi najviše pomogle u radu s darovitim učenicima?
- **Izazovi prilikom kreiranja individualizovanih planova učenja za darovite učenike**
 - Koji ključni faktori koji otežavaju primjenu individualizovanih planova učenja za darovite učenike?
 - Kako procjenjujete efikasnost postojećih obrazovnih resursa i materijala u podršci kreiranju individualizovanih planova za darovite učenike?
- **Izazovi u pogledu obogaćivanja školskog kurikulumu dodatnim sadržajima u kontekstu što adekvatnijeg napredovanja darovitih učenika**
 - Koje strategije koristite kako bi se nosili sa nedostatkom resursa ili vremenskih ograničenja pri implementaciji obogaćenih sadržaja
 - U kojoj mjeri smatrate da je obogaćivanje kurikulumu za darovite učenike povezano sa širim obrazovnim ciljevima škole ili državnim standardima?

Prilog 3 – Anketni upitnik za stručne saradnike

Poštovani stručni saradnici,

Sprovodimo istraživanje na temu „Izazovi učitelja u radu sa darovitim učenicima,” koje je dio izrade master rada. Vaše učešće i mišljenja su od izuzetnog značaja za razumijevanje izazova sa kojima se učitelji susrijeću u praksi. Pomoću vaših odgovora, moći ćemo da dođemo do dragocjenih saznanja i predloga za unapređenje rada sa darovitim učenicima.

Zahvaljujemo vam na vremenu i doprinosu ovom istraživanju!

Pol

- a) Muški
- b) Ženski

Godine radnog staža:

- a) Od 0 do 10
- b) Od 11 do 20
- c) Od 21 do 30
- d) Preko 30

Stručna sprema:

- a) Visoka stručna sprema
- b) Viša stručna sprema
- c) Završene master studije

1. Kako ocjenjujete svoju saradnju sa učiteljima prilikom planiranja nastave za darovite učenike?

- a) Vrlo efikasna i redovna
- b) Efikasna, ali povremena
- c) Povremena, sa izazovima u komunikaciji
- d) Nedovoljna, gotovo ne postoji saradnja

2. Koji oblik pomoći najčešće pružate učiteljima u vezi sa darovitim učenicima?

- a) Pomoć u planiranju i prilagođavanju sadržaja
- b) Savjeti o metodama individualizacije nastave
- c) Pomoć u procjeni napretka učenika
- d) Organizovanje stručnih edukacija ili radionica za učitelje

3. Koje su najveće prepreke u saradnji sa učiteljima prilikom planiranja nastave za darovite učenike?

- a) Nedostatak vremena za zajedničke sastanke
- b) Različiti pristupi i metode rada
- c) Nedostatak edukacije ili obuke za rad sa darovitim učenicima
- d) Nizak nivo saradnje ili interesovanja učitelja

4. Kako učitelji reaguju na vaše savjete u vezi sa radom sa darovitim učenicima?

- a) Učitelji su vrlo zainteresovani i aktivno traže savjete
- b) Učitelji pokazuju interesovanje, ali se povremeno suočavaju sa izazovima u primeni
- c) Učitelji slabo reaguju na ponuđene savete
- d) Učitelji gotovo uopšte ne koriste ponuđene savjete

5. Kakvu vrstu podrške najviše želite da pružite učiteljima kako biste im olakšali rad sa darovitim učenicima?

- a) Pomoć u selekciji i primjeni specijalizovanih materijala
- b) Više obuka o metodama individualizacije nastave
- c) Uvođenje timskog rada i zajedničkih priprema
- d) Davanje konkretnih primjera i resursa za rad sa darovitim učenicima

6. Koliko često učitelji traže vašu pomoć u vezi sa darovitim učenicima?

- a) Veoma često
- b) Povremeno
- c) Rijetko
- d) Nikada

7. Koji su, po vašem mišljenju, ključni faktori koji mogu unaprijediti saradnju između učitelja i stručnih saradnika?

- a) Bolja obuka i stručni razvoj učitelja
- b) Više vremena za zajednički rad i planiranje
- c) Više resursa i materijala za rad sa darovitim učenicima
- d) Jasnija komunikacija i dijeljenje iskustava među učiteljima i stručnim saradnicima